

Regeringens proposition

1977/78: 62

om följdlagstiftning till 1976 års reform beträffande tryckfriheten;

beslutad den 3 november 1977.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

Riksdagen antog under år 1976 vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen (TF). Reformen träder i kraft den 1 januari 1978. I propositionen föreslås erforderlig följdlagstiftning.

Enligt de nya reglerna i TF skall tillsynen över tryckfriheten överflyttas från justitieministern till justitiekanslern. Regeringen skall emellertid fortfarande ha ett visst inflytande i åtalsfrågor. Bl. a. finns möjlighet att i lag göra allmänt åtal för vissa tryckfrihetsbrott beroende av medgivande från regeringen. I propositionen föreslås en särskild lag med föreskrifter som innebär att denna möjlighet har utnyttjats. I lagen finns också andra bestämmelser som har samband med reformen. Bl. a. införs en ordning som innebär att utlännningar under vissa villkor får vara ägare och utgivare av periodiska skrifter.

Ändringarna i TF innebär i övrigt bl. a. att åtal mot den som lämnar meddelande eller anskaffar uppgift för publicering i tryckt skrift skall prövas i tryckfrihetsmål, dvs. i princip av jury, i stället för som nu i vanlig brottmålsprocess. Med anledning härav föreslås i propositionen ändringar i den lag som innehåller bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.

TF:s nya föreskrifter om meddelar- och anonymitetsskydd skall enligt propositionen få motsvarigheter i radioansvarighetslagen, som efter mönster av TF reglerar yttrandefriheten i radio- och TV-program.

1 Förslag till

Lag med vissa bestämmelser på tryckfrihetsförordningens område

Härigenom föreskrives följande.

1 § Bestämmelse i denna lag som avser tryckt skrift eller tryckning av skrift äger motsvarande tillämpning på annan skrift, på vilken tryckfrihetsförordningen är tillämplig, eller på mångfaldigande av sådan skrift genom stencilering, fotokopiering eller liknande tekniskt förfarande.

2 § Allmänt åtal för tryckfrihetsbrott som avses i 7 kap. 4 § 1–7 eller 5 § 1 tryckfrihetsförordningen får väckas endast efter regeringens medgivande.

3 § I fall som avses i 10 kap. 11 § andra stycket tryckfrihetsförordningen får befattningshavare av lägst fänriks grad taga tryckt skrift i förvar.

4 § Den som här i riket framställer tryckt skrift är skyldig att under ett år, räknat från det skriften utgavs, bevara och efter anmodan av justitiekanslern tillhandahålla denne ett exemplar av skriften för granskning.

Motsvarande skyldighet föreligger beträffande sådan utom riket framställd tryckt skrift som anges nedan under 1 eller 2 och som införes till riket. Skyldigheten åvilar

1. i fråga om periodisk skrift, för vilken utgivningsbevis finnes eller skall finnas, den som här i riket är utgivare av skriften,

2. i fråga om skrift, som ej är periodisk och vilken är helt eller delvis avfattad på svenska språket, skriftens förläggare här i riket eller, om sådan förläggare ej finnes, den som har låtit utlämna skriften för spridning här.

I fall som avses i andra stycket 2 inträder ej skyldighet som där sägs, så länge endast enstaka exemplar av skriften har införts till riket.

Det åligger polismyndighet att på begäran biträda justitiekanslern vid anmodan enligt denna paragraf.

5 § Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot 4 § dömes till böter eller fängelse i högst ett år. I ringa fall skall ej dömas till ansvar.

I mål om ansvar för brott som sägs i första stycket är justitiekanslern åklagare.

6 § Utlänning får vara ägare till periodisk skrift som tryckes här i riket, om han har hemvist här. På de villkor som gäller för svensk medborgare får utlänning vara utgivare av periodisk skrift, för vilken utgivningsbevis finnes eller skall finnas.

7 § Patent- och registreringsverket prövar ärenden rörande utgivningsbevis för periodisk skrift samt mottager anmälningar beträffande utgivare av sådan skrift eller ställföreträdare för utgivare.

Uppfyller ansökan om utgivningsbevis icke vad som är föreskrivet om sådan ansökan och efterkommer sökanden ej föreläggande att inom viss tid avhjälpa bristen, får ansökningen avvisas.

Regeringen bemyndigas att meddela föreskrifter om avgift för ansökan i ärende rörande utgivningsbevis för periodisk skrift samt om avgift för utdrag ur register över periodiska skrifter.

8 § Talan mot slutligt beslut av patent- och registreringsverket i ärende rörande utgivningsbevis föres genom besvär hos patentbesvärsrätten inom två månader från beslutets dag. Talan mot patentbesvärsrättens slutliga beslut föres hos regeringsrätten genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978. Bestämmelserna i 4 § första och fjärde styckena samt i 5 § skall tillämpas även beträffande tryckt skrift som har utgått från tryckeri under år 1977. Skyldigheten föreligger i sådant fall under ett år, räknat från det skriften utgick från tryckeriet.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål¹

dels att i 12 § ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 1-3, 7, 10, 11 och 13 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, 1 a och 1 b §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

Laga domstol i *tryckfrihetsmål* är tingsrätt, som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län där *tryckningsorten* är belägen; *finnas i länet flera tingsrätter med sådan behörighet, skall målet, om skriften tryckts inom domkretsen för behörig tingsrätt.*

Laga domstol i *mål angående ansvar på grund av tryckfrihetsbrott genom periodisk skrift* är tingsrätt som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län där *skriftens utgivningsort* är belägen. *Mål angående ansvar på grund av tryckfrihetsbrott genom an-*

¹ Senaste lydelse av 12 § 1964:748.

² Senaste lydelse 1970:765.

Nuvarande lydelse

upptagas av den tingsrätten och i annat fall av den av de behöriga tingsrätterna, som är närmast tryckningsorten. Finnes för periodisk skrift särskild utgivningsort, skall i fråga om rättens behörighet även den orten anses som tryckningsort.

Är skriften tryckt utom riket, skall som tryckningsort anses den ort, där den som låtit utlämna skriften för spridning inom riket har sitt hemvist.

Är vid talans väckande tryckningsorten ej känd eller är, om skriften tryckts utom riket, ort som avses i andra stycket belägen utom riket eller ej känd, gälla som tryckningsort den ort, där exemplar av skriften anträffas.

Föreslagen lydelse

nan skrift upptages av tingsrätt som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län där den, som enligt 8 kap. tryckfrihetsförordningen har att svara för skriften, har sitt hemvist.

Finnes ej behörig domstol enligt vad som sägs i första stycket, upptages målet av tingsrätt som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län där skriften är tryckt eller eljest mångfaldigad eller, om skriften är mångfaldigad utom riket, där den som låtit utlämna skriften för spridning inom riket har sitt hemvist. Är vid talans väckande ej känt var skriften mångfaldigats eller var den, som låtit utlämna utom riket mångfaldigad skrift för spridning här i riket, har hemvist inom detta, upptages målet av tingsrätt som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län där exemplar av skriften anträffas.

Finns flera tingsrätter som enligt första eller andra stycket kunna vara behöriga skall målet, om den ort som grundar behörigheten är belägen inom domkretsen för en av tingsrätterna, upptagas av denna, och i annat fall av den av tingsrätterna som är närmast den orten.

1 a §

Tryckfrihetsmål angående ansvar på grund av brott enligt 7 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen, varigenom någon medverkat till tryckfrihetsbrott, upptages av tingsrätt, som är behörig i fråga om ansvar för tryckfrihetsbrottet. Vad nu sagts äger motsvarande

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

tillämpning å tryckfrihetsmål angående ansvar på grund av brott enligt 7 kap. 3 § andra stycket tryckfrihetsförordningen, varigenom någon anskaffat uppgift eller underrättelse vars offentliggörande innefattat tryckfrihetsbrott för vilket han själv svarar enligt 8 kap. samma förordning.

Förekomma samtidigt vid tingsrätt tryckfrihetsmål angående tryckfrihetsbrott och tryckfrihetsmål angående annat brott, som på sätt angives i första stycket har samband med tryckfrihetsbrottet, skola målen handläggas i en rättegång, om ej synnerliga skäl föranleda annat.

Tryckfrihetsmål angående ansvar på grund av annat brott enligt 7 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen än som avses i första stycket upptages av tingsrätt, som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län, där den mot vilken talan väckes har sitt hemvist. Saknar han känt hemvist inom riket, upptages målet av tingsrätt med behörighet att upptaga tryckfrihetsmål i det län, där brottet förövades eller där han gripts eller eljest uppehåller sig. Finnas flera tingsrätter som kunna vara behöriga, äger 1 § tredje stycket motsvarande tillämpning. Vad som är föreskrivet i rättegångsbalken angående laga domstol och förening av mål, när talan väckes mot flera, äger motsvarande tillämpning i fråga om tryckfrihetsmål som avses i detta stycke.

1 b §

Åtal för brott, som äger samband med tryckfrihetsbrott eller brott enligt 7 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen, må väckas vid den tingsrätt som äger

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

upptaga åtal för det sist angivna brottet, om rätten med hänsyn till utredningen eller annan omständighet finner lämpligt, att åtalen upptagas av samma domstol.

Tryckfrihetsmål, vari talan föres om ansvar, och annat brottmål må, utan hinder av att för målen samma rättegångsform ej är tillämplig, handläggas i en rättegång, om det på grund av målens samband med varandra skulle vara till allvarlig olägenhet att målen handläggas i skilda rättegångar. Hålles huvudförhandling i rättegången inför jury, skall dock talan, som ej är att hänföra till tryckfrihetsmål, prövas enbart av rätten.

Fråga om förening av mål enligt andra stycket prövas av rätten på framställning av justitiekanslern. Över framställningen skall den tilltalade i det mål, som ej är att hänföra till tryckfrihetsmål, beredas tillfälle att yttra sig. Talan mot rättens beslut, varigenom mål förenats, föres särskilt. Mot beslut, varigenom framställning om förening av mål avslagits, må särskild talan föras av justitiekanslern.

I mål, som enligt andra stycket må förenas med tryckfrihetsmål, är justitiekanslern åklagare.

2 §³

I mål, vari talan föres om ansvar, skall rätten vid förberedande behandling så snart ske kan utreda huruvida den tilltalade är ansvarig för skriften samt, om så erfordras, meddela beslut därom.

I mål angående ansvar på grund av tryckfrihetsbrott skall rätten vid förberedande behandling så snart ske kan utreda huruvida den tilltalade enligt 8 kap. tryckfrihetsförordningen är ansvarig för skriften samt, om så erfordras, meddela beslut därom.

³ Senaste lydelse 1958:14.

Nuvarande lydelse

Vid *målets* beredande må rätten, även då fråga är om allmänt åtal, höra part eller annan så ock meddela beslut i fråga om målets avvisande. För behandling av fråga som avses i första stycket må huvudförhandling utsättas; vid sådan förhandling eller vid huvudförhandling, som eljest utsättes ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling, skall rätten bestå av tre eller fyra lagfarna domare.

Om särskild talan mot beslut, varigenom rätten ogillat invändning av *den tilltalade* att han icke är ansvarig för skriften, gälle vad i rättegångsbalken är stadgat angående invändning om rättegångshinder.

Vid *målets* beredande skall tillika bestämmas, *huruvida skriftens brottslighet skall prövas av jury*.

Då jury skall medverka, skola vid sammanträde med parterna inför rätten de åtgärder för juryns bildande vidtagas som i tryckfrihetsförordningen stadgas. Sedan målets beredande slutförts, skall rätten utsätta tid för huvudförhandling *inför juryn*.

Skall jury ej medverka, varde *målet*, sedan beredandet slutförts, utsatt till huvudförhandling i den för brottmål i allmänhet gällande ordningen.

Sedan förhandlingen inför juryn blivit förd till slut, skall rätten utan

Föreslagen lydelse

Vid beredande av *tryckfrihetsmål, vari talan föres om ansvar*, må rätten, även då fråga är om allmänt åtal, höra part eller annan så ock meddela beslut i fråga om målets avvisande. För behandling av fråga som avses i första stycket må huvudförhandling utsättas; vid sådan förhandling eller vid huvudförhandling, som eljest utsättes ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling, skall rätten bestå av tre eller fyra lagfarna domare.

Om särskild talan mot beslut, varigenom rätten ogillat invändning av *tilltalad* att han *enligt 8 kap. tryckfrihetsförordningen* icke är ansvarig för skriften, gälle vad i rättegångsbalken är stadgat angående invändning om rättegångshinder.

3 §

Vid beredande av *tryckfrihetsmål, vari talan föres om ansvar*, skall tillika bestämmas, *om jury skall pröva huruvida brott föreligger*.

Då jury skall medverka, skola vid sammanträde med parterna inför rätten de åtgärder för juryns bildande vidtagas som i tryckfrihetsförordningen stadgas. Sedan målets beredande slutförts, skall rätten utsätta tid för huvudförhandling.

Tryckfrihetsmål, vari jury ej skall medverka, varde, sedan beredandet slutförts, utsatt till huvudförhandling i den för brottmål i allmänhet gällande ordningen.

7 §

Sedan förhandlingen inför juryn blivit förd till slut, skall rätten utan

Nuvarande lydelse

uppskov till juryns besvarande skriftligen avfatta frågan, huruvida *skriften är brottslig* efter det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga. *Avser åtalet* flera brott eller föranleder *målets* beskaffenhet eljest flera frågor, skola de framställas var för sig. Innan frågorna till juryn slutligen avfattas, skall närvarande part beredas tillfälle att yttra sig över desamma.

Föreslagen lydelse

uppskov till juryns besvarande skriftligen avfatta frågan, huruvida *brott föreligger* efter det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga. *Föres talan om ansvar för* flera brott eller föranleder *måls* beskaffenhet eljest flera frågor, skola de framställas var för sig. Innan frågorna till juryn slutligen avfattas, skall närvarande part beredas tillfälle att yttra sig över desamma.

10 §

Då i mål, vari målsägande fört talan, *skriftens brottslighet* prövats av jury, må, om omständigheterna föranleda därtill, förordnas att målsäganden och den tilltalade skola bära var sin rättegångskostnad.

Då i mål, vari målsägande fört talan, *frågan huruvida brott föreligger* prövats av jury, må, om omständigheterna föranleda därtill, förordnas att målsäganden och den tilltalade skola bära var sin rättegångskostnad.

11 §

Dom skall meddelas senast söckendagen efter det juryns svar tillställts rätten; vid avkunnande av dom erfordras ej att juryn är närvarande.

Dom i *tryckfrihetsmål* skall meddelas senast söckendagen efter det juryns svar tillställts rätten. *Finnes på grund av målets beskaffenhet rådrum för domens beslutande eller avfattande oundgängligen erforderligt, må rätten dock besluta om anstånd därmed i högst en vecka.* Vid avkunnande av dom erfordras ej att juryn är närvarande.

13 §

Vad i denna lag är stadgat om *mål*, vari talan föres om ansvar, skall i tillämpliga delar gälla beträffande *mål*, vari utan samband med åtal talan föres om *trycki* skrifts konfiskering eller om enskilt anspråk; i mål om enskilt anspråk gälle dock följande

Vad i denna lag är stadgat om *tryckfrihetsmål*, vari talan föres om ansvar, skall i tillämpliga delar gälla beträffande *tryckfrihetsmål*, vari utan samband med åtal talan föres om skrifts konfiskering eller om enskilt anspråk; i mål om enskilt anspråk

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

de särskilda bestämmelser.

gälle dock följande särskilda bestämmelser.

Vid målets beredande skall utredas, huruvida anspråket enligt tryckfrihetsförordningen må göras gällande mot svaranden samt, om så erfordras, beslut därom meddelas. Om föreläggande för part att komma tillstådes och om verkan av parts utevaro gälle vad i rättegångsbalken är stadgat angående sak, varom förlikning ej är tillåten. Skall jury ej medverka, varde målet utsatt till huvudförhandling i den för tvistemål i allmänhet gällande ordningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om rättegången i mål som före ikraftträdandet har anhängiggjorts vid domstol.

3 Förslag till**Lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756)**

Härigenom föreskrives i fråga om radioansvarighetslagen (1966:756)

dels att i 3 och 10 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 1, 5 och 7–9 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 9 a §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***1 §**

Denna lag gäller yttrandefriheten i ljudradio- och televisionsprogram (radioprogram) som svenskt programföretag äger anordna med ensamrätt.

Bestämmelsen i 5 § andra stycket är tillämplig även på meddelande för offentliggörande i program som anordnas av utländskt programföretag. Bestämmelserna i 2 § första stycket samt 4, 5 och 7–9 §§ äro ej tillämpliga på program eller del av program som består i direktsändning av dagshändelse eller av sådan gudstjänst eller offentlig tillställning som anordnas av annan än programföretaget.

Bestämmelsen i 5 § andra stycket är tillämplig även på meddelande för offentliggörande i program som anordnas av utländskt programföretag *samt anskaffande av uppgifter och underrättelser för sådant offentliggörande*. Bestämmelserna i 2 § första stycket samt 4, 5 och 7–9 a §§ äro ej tillämpliga på program eller del av program som består i direktsändning av dagshändelse eller av sådan gudstjänst eller offentlig tillställning som

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

anordnas av annan än programföretaget.

I frågor, som ej behandlas i denna lag eller i bestämmelse som meddelats med stöd av lagen, gäller vad som föreskrives i annan författning.

5 §

Ansvar för yttrandefrihetsbrott i radioprogram eller för medverkan till sådant brott får ej ådömas annan än den som är ansvarig enligt 4 §.

Den som lämnat meddelande för offentliggörande i radioprogram är fri från ansvar, när ansvarsfrihet skulle ha förelegat om meddelandet under motsvarande förhållanden lämnats för offentliggörande i tryckt skrift.

Den som lämnat meddelande för offentliggörande i radioprogram eller anskaffat uppgift eller underrättelse för att offentliggöra den i radioprogram eller för att lämna meddelande som nyss sagts är fri från ansvar och skadeståndsskyldighet. Om sådant förfarande under motsvarande förhållanden skulle ha kunnat föranleda ansvar eller skadeståndsskyldighet enligt tryckfrihetsförordningen, må dock dömas till ansvar eller skadeståndsskyldighet.

7 §

Fråga som rör missbruk av yttrandefriheten i radioprogram bedömes efter samma grunder som gälla för bedömningen av missbruk av tryckfriheten enligt 1 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen.

Den som är ansvarig för innehållet i radioprogram enligt 4 § första eller tredje stycket skall anses ha haft kännedom om innehållet och medgivit att programmet sändes.

I mål om ansvar eller skadestånd eller om förverkande av egendom eller annan särskild rättsverkan på grund av yttrandefrihetsbrott i radioprogram får fråga ej väckas om vem som, utan att vara ansvarig för brottet eller skadeståndsskyldig enligt denna lag, författat eller framställt programmet, framträtt i detta eller lämnat meddelande för offentliggörande i programmet.

Fråga om vem som är ansvarig för brott som avses i 5 § andra stycket andra punkten får utan hinder av tredje stycket i förevarande paragraf handläggas i samma rättegång som mål som angives där.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Mål om ansvar eller skadestånd eller om förverkande av egendom eller annan särskild rättsverkan på grund av yttrandefrihetsbrott i radioprogram upptages av Stockholms rådhusrätt. Om det är lämpligt med hänsyn till utredningen, kostnader och andra omständigheter, kan sådant mål upptagas även av annan rådhusrätt som är behörig att pröva tryckfrihetsmål.

Beträffande rättegången äga i övrigt 12 kap. och 14 kap. 1–3 §§ tryckfrihetsförordningen samt lagen den 22 april 1949 (nr 164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål, jämte anslutande föreskrifter, motsvarande tillämpning. De som äro jurymän för tryckfrihetsmål äro behöriga att medverka även i mål som avses i denna paragraf.

Mål om ansvar eller skadestånd eller om förverkande av egendom eller annan särskild rättsverkan på grund av yttrandefrihetsbrott i radioprogram upptages av Stockholms tingsrätt. Om det är lämpligt med hänsyn till utredningen, kostnader och andra omständigheter, kan sådant mål upptagas även av annan tingsrätt som är behörig att pröva tryckfrihetsmål.

Bestämmelserna i första och andra styckena gälla även mål angående ansvar eller skadeståndsskyldighet på grund av brott som avses i 5 § andra stycket andra punkten och som ej gäller det sätt på vilket uppgift eller underrättelse anskaffats. Är fråga om brott, varigenom någon anskaffat uppgift eller underrättelse men ej offentliggjort denna i radioprogram eller meddelat den till annan för sådant offentliggörande skall dock vad nyss sagts gälla endast om det är uppenbart att anskaffandet skett för offentliggörande i radioprogram.

Allmänt åtal för yttrandefrihetsbrott i radioprogram väckes av justitiekanslern. Sådant åtal skall väckas inom sex månader från det programmet sändes.

Allmänt åtal för yttrandefrihetsbrott i radioprogram väckes av justitiekanslern. Sådant åtal skall väckas inom sex månader från det programmet sändes. Justitiekanslern är åklagare även i annat mål som skall handläggas i samma ordning som mål om yttrandefrihetsbrott i radioprogram.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Programutgivare, tjänsteman hos programföretaget eller annan som har *att taga* befattning med radioprogram eller med nyhetsmeddelande för sådant program får ej avslöja vem som författat eller framställt program, framträtt i program eller lämnat meddelande för offentliggörande i program. *Detta gäller dock ej om den vars namn avslöjas samtyckt till detta eller om skyldighet att avslöja hans namn föreligger enligt lag.*

Programutgivare, *den som är eller har varit anställd* hos programföretaget eller annan som har *tagit* befattning med radioprogram eller med nyhetsmeddelande för sådant program får ej *röja vad han därvid erfarit om* vem som författat eller framställt program, framträtt i program eller lämnat meddelande för offentliggörande i program, *om ej*

1. *denne har samtyckt därtill;*

2. *i mål som sägs i 7 § tredje stycket fråga är, huruvida den, mot vilken talan föres, enligt denna lag är ansvarig för brottet eller är skadeståndsskyldig;*

3. *i fall som avses i 5 § andra stycket fråga är om sådant brott mot rikets säkerhet som angives i 7 kap. 3 § första stycket 1 tryckfrihetsförordningen;*

4. *i fall som avses i 5 § andra stycket fråga är om brott enligt 7 kap. 3 § första stycket 2 eller 3 tryckfrihetsförordningen och rätten finner det erforderligt att vid förhandling uppgift lämnas, huruvida den som är tilltalad eller skäligen misstänkt för brottet har lämnat meddelandet;*

5. *rätten av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse finner det vara av synnerlig vikt att uppgift i saken lämnas vid vittnesförhör eller förhör med part under sanningsförsäkran.*

Brott mot denna paragraf bestraffas med böter eller fängelse i högst ett år. Åtal får väckas av åklagare endast om målsäganden angiver brottet till åtal. Åklagare är justitiekanslern.

9 a §

Myndighet eller annat allmänt organ får ej efterforska den som författat eller framställt radiopro-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

gram, framträtt i sådant program eller lämnat meddelande för offentliggörande i radioprogram i vidare mån än som erfordras för åtal eller annat ingripande mot honom som ej står i strid med denna lag. Får efterforskning förekomma, skall därvid beaktas den i 9 § första stycket angivna tystnadsplikten.

För efterforskning i strid med första stycket första punkten dömes till böter eller fängelse i högst ett år. Åklagare är justitiekanslern.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om rättegången i mål som före ikraftträdandet har anhängiggjorts vid domstol.

4 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter**

Häri genom föreskrives att 1 § lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Anträffas vid avdelning av krigsmakten skrift, som mångfaldigats på annat sätt än genom tryckpress, och innefattar dess spridande uppenbart sådan enligt lag straffbar uppvigling att krigsman därigenom kan förledas åsidosätta sin tjänsteplikt, må skriften, efter beslut av befattningshuvaren som enligt lag har bestraffningsrätt över personal vid avdelningen, tagas i beslag. Är fara i dröjsmål, må

Är riket i krig eller krigsfara och anträffas vid avdelning av försvarsmakten skrift, på vilken tryckfrihetsförordningen ej äger tillämpning, och innefattar dess spridande uppenbart sådan enligt lag straffbar uppvigling att krigsman därigenom kan förledas åsidosätta sin tjänsteplikt, må skriften, efter beslut av befattningshuvaren som enligt lag har bestraffningsrätt över personal vid avdelningen,

¹ Senaste lydelse 1972:364.

Nuvarande lydelse

även utan sådant beslut åtgärd som nu sagts vidtagas av annan befattningshavare av lägst fänriks grad. Anmälan därom skall dock skyndsamt göras hos befattningshavare som först sagts; denne har att genast pröva, om beslaget skall bestå.

Föreslagen lydelse

tagas i beslag. Är fara i dröjsmål, må även utan sådant beslut åtgärd som nu sagts vidtagas av annan befattningshavare av lägst fänriks grad. Anmälan därom skall dock skyndsamt göras hos befattningshavare som först sagts; denne har att genast pröva, om beslaget skall bestå.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

5 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrives att 36 kap. 5 och 8 §§, 37 kap. 5 § samt 49 kap. 4 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

36 kap. 5 §¹

Ej må någon höras som vittne angående något, som han enligt lag eller annan författning är pliktig att hemlighålla, med mindre den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

Ej heller eljest må advokat, läkare, tandläkare, barnmorska, sjuksköterska, kurator vid familjerådgivningsbyrå, som drives av kommun, landstingskommun, församling eller kyrklig samfällighet, eller deras biträden höras angående något, som på grund av denna deras ställning förtrots dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

Rättegångsombud, biträde eller försvarare må ej höras som vittne om vad för uppdragets fullgörande förtrots honom, med mindre parten medgiver, att det må yppas.

Utan hinder av vad i andra eller tredje stycket sägs vare annan än försvarare skyldig att avgiva utsaga i mål angående brott, för vilket icke är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år.

Om tystnadsplikt för präst inom svenska kyrkan är särskilt stadgat. Präst

¹ Senaste lydelse 1975:670.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

inom annat trossamfund än svenska kyrkan eller den som i sådant samfund intager motsvarande ställning må icke höras som vittne om något, som han vid hemligt skriftermål eller under därmed jämförliga förhållanden erfarit.

Att den som har tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 9 § radioansvarighetslagen (1966:756) i vissa fall må utan hinder därav höras som vittne om förhållande som tystnadsplikten avser, därom stadgas i nämnda lagrum.

36 kap. 8 §

Rätten må förelägga den som skall höras som vittne att, innan han infinner sig för avgivande av vittnesmål, uppliva sin kunskap om vad vittnesförhöret gäller genom att granska för vittnet tillgängliga räkenskapsböcker, anteckningar eller andra handlingar eller besiktiga plats eller föremål, om sådant kan ske utan avsevärd olägenhet för vittnet.

Om rätten enligt 3 kap. 3 § 5 tryckfrihetsförordningen eller 9 § första stycket 5 radioansvarighetslagen (1966:756) skall pröva huruvida någon, som är pliktig att hemlighålla uppgift som där avses, likväl må höras som vittne därom, inhämta rätten först, om ej särskilda skäl föranleda annat, yttrande från företaget, hos vilket han har erhållit vetskap om uppgiften.

37 kap. 5 §

Beträffande förhör med part under sanningsförsäkran skall i övrigt vad i 36 kap. 5 och 6 §§, 7 § första stycket samt 15–18 §§ är stadgat om vittnesförhör äga motsvarande tillämpning.

Beträffande förhör med part under sanningsförsäkran skall i övrigt vad i 36 kap. 5 och 6 §§, 7 § första stycket, 8 § andra stycket samt 15–18 §§ är stadgat om vittnesförhör äga motsvarande tillämpning.

49 kap. 4 §²

Talan mot underrätts beslut under rättegången skall föras särskilt, om

Talan mot underrätts beslut under rättegången skall föras särskilt, om

² Senaste lydelse 1972:430.

Nuvarande lydelse

rätten

1. avvisat ombud, biträde eller försvarare;

2. ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient deltaga i rättegången;

3. förelagt part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning;

4. utlåtits sig angående ådömande av förelagt vite eller häkte eller om ansvar för förseelse i rättegången eller angående skyldighet för någon, som ej är part eller intervenient, att gottgöra i rättegången vållad kostnad;

5. utlåtits sig angående ersättning eller förskott av allmänna medel till målsägande eller angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient;

6. utlåtits sig i tvistemål angående kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller i brottmål angående häktning eller åtgärd, som avses i 25–28 kap.; eller

7. avslagit begäran om rättshjälp eller om ersättning eller förskott till part, som åtnjuter sådan förmån, eller avslagit begäran om biträde eller försvarare eller till sådant uppdrag förordnat annan, än part föreslagit.

Föreslagen lydelse

rätten

1. avvisat ombud, biträde eller försvarare;

2. ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient deltaga i rättegången;

3. förelagt part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning *eller ock enligt 3 kap. 3 § 5 tryckfrihetsförordningen eller 9 § första stycket 5 radioansvarighetslagen (1966:756) funnit det vara av synnerlig vikt att där avsedd uppgift lämnas vid vittnesförhör eller förhör med part under sanningsförsäkran;*

4. utlåtits sig angående ådömande av förelagt vite eller häkte eller om ansvar för förseelse i rättegången eller angående skyldighet för någon, som ej är part eller intervenient, att gottgöra i rättegången vållad kostnad;

5. utlåtits sig angående ersättning eller förskott av allmänna medel till målsägande eller angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient;

6. utlåtits sig i tvistemål angående kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller i brottmål angående häktning eller åtgärd, som avses i 25–28 kap.; eller

7. avslagit begäran om rättshjälp eller om ersättning eller förskott till part, som åtnjuter sådan förmån, eller avslagit begäran om biträde eller försvarare eller till sådant uppdrag förordnat annan, än part föreslagit.

Särskild talan skall föras genom besvär. Är fråga om beslut, som avses i 1, 2, 3 eller 7, åligge den som vill föra talan att, om beslutet meddelats vid

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

sammanträde för förhandling, genast och eljest inom en vecka från den dag, då han erhöll del därav, anmäla missnöje; försummas det, äge han ej vidare rätt till talan. Rätten pröve genast, om anmälan rätteligen gjorts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

6 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten**

Härigenom föreskrives att 1, 4, 5 och 17 §§ lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***1 §**

Patentbesvärsrätten upptager som förvaltningsdomstol besvär mot beslut av patent- och registreringsverket enligt vad som föreskrives i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), varumärkeslagen (1960:644) och namnlagen (1963:521).

Patentbesvärsrätten upptager som förvaltningsdomstol besvär mot beslut av patent- och registreringsverket enligt vad som föreskrives i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), varumärkeslagen (1960:644), namnlagen (1963:521) och lagen (1977:000) med vissa bestämmelser på tryckfrihetsförordningens område.

Patentbesvärsrätten har sitt kansli i patent- och registreringsverket.

4 §

Patentbesvärsrätten är domför med tre ledamöter. Fler än fyra får ej i annat fall än som sägs i 5 § sitta i rätten.

I patentmål skall minst två tekniskt kunniga ledamöter ingå i rätten och skall en ledamot vara lagfaren, om ej rätten finner att medverkan av lagfaren ledamot icke är behövlig.

I mål om mönster, varumärke eller namn skall minst två lagfarna ledamöter ingå i rätten.

I mål om mönster, varumärke, namn eller utgivningsbevis för periodisk skrift skall minst två lagfarna ledamöter ingå i rätten.

Åtgärd som avser måls beredande får i den omfattning domstolen bestämmer vidtagas av ledamot i domstolen eller av annan tjänsteman hos denna.

5 §

Finner avdelning vid överläggning till avgörande av patentmål att målet eller viss fråga är av särskild betydelse från principiell synpunkt, får avdelningen förordna att målet eller, om det kan ske, den särskilda frågan skall avgöras av domstolen i dess helhet. I mål om mönster, varumärke *eller* namn får i motsvarande fall avdelningen förordna att domstolens samtliga lagfarna ledamöter skall jämte avdelningen delta i avgörandet.

Finner avdelning vid överläggning till avgörande av patentmål att målet eller viss fråga är av särskild betydelse från principiell synpunkt, får avdelningen förordna att målet eller, om det kan ske, den särskilda frågan skall avgöras av domstolen i dess helhet. I mål om mönster, varumärke, namn *eller utgivningsbevis för periodisk skrift* får i motsvarande fall avdelningen förordna att domstolens samtliga lagfarna ledamöter skall jämte avdelningen delta i avgörandet.

17 §

I fråga om talan mot patentbesvärsrättens slutliga beslut finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), varumärkeslagen (1960:644) och namnlagen (1963:521).

I fråga om talan mot patentbesvärsrättens slutliga beslut finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), varumärkeslagen (1960:644), namnlagen (1963:521) *och lagen (1977:000) med vissa bestämmelser på tryckfrihetsförordningens område.*

Mot patentbesvärsrättens beslut, som ej är slutligt, får talan föras endast i samband med talan mot beslut i själva målet. Talan får dock föras särskilt när rätten har

1. ogillat invändning om jäv mot ledamot av rätten eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning,
2. avvisat ombud eller biträde,
3. utdömt vite eller straff för underlåtenhet att iakttaga föreläggande eller ålagt vittne eller sakkunnig att ersätta kostnad som vållats genom försumelse eller tredska,
4. förordnat angående ersättning för någons medverkan i målet.

Särskild talan som avses i andra stycket får föras av den som beslutet angår, om det har gått honom emot. Talan föres genom besvär hos regeringsrätten. Därvid äger bestämmelserna i 7 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

7 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift

dels att 3 § skall upphöra att gälla,

dels att i 2 § ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 1 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Av varje tryckt skrift, som framställtts här i riket och här utgivits, skall boktryckaren från upplagan avtaga och utan betalning till ettbart av kungl. biblioteket samt universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg avlämna ett exemplar (biblioteksexemplar).

Av varje tryckt skrift, som framställtts här i riket och här utgivits, skall boktryckaren från upplagan avtaga och utan betalning till ettbart av kungl. biblioteket samt universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå avlämna ett exemplar (biblioteksexemplar).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

¹ Senaste lydelse 1961:25.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-09-29

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ahlmark, Romanus, Turesson, Antonsson, Mogård, Dahlgren, Åsling, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström

Föredragande: statsrådet Romanus

Lagrårsremiss med förslag till lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.;

1 Inledning

Riksdagen antog år 1976 förslag till grundlagsändringar angående tryckfriheten (prop. 1975/76:204, KU 1975/76:54, rskr 1975/76:394, KU 1976/77:1, rskr 1976/77:2, SFS 1976:955). Dessa ändringar, som berör ett stort antal bestämmelser i tryckfrihetsförordningen (TF), träder i kraft den 1 januari 1978.

De nya föreskrifterna i TF innebär bl. a. att vissa frågor skall regleras i vanlig lag. Massmedieutredningen (MMU)¹ har utrett dessa frågor och har avgett slutbetänkandet (Ds Ju 1976:18) Förslag till lag om tillämpning av vissa bestämmelser i tryckfrihetsförordningen. Författningsförslaget bör fogas till protokollet som *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats. Yttranden har avgetts av justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), överbefälhavaren (ÖB), riksarkivet, kungl. biblioteket, forskningsbiblioteksrådet, patent- och registreringsverket, statens invandrarverk, Pressens samarbetsnämnd, Svenska bokförläggareföreningen, Svenska bokhandlareföreningen, Svenska tryckeriföreningen, Sveriges författarförbund samt Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS).

RÅ har bifogat yttranden från överåklagarna i Stockholms och Malmö åklagardistrikt samt länsåklagaren i Uppsala län.

Svenska bokhandlareföreningen har förklarat sig dela de synpunkter som framförs i Sveriges bokförläggareförenings remissyttrande. KLYS har

¹ Ledamöter vid utredningsarbetets avslutande: bankkamreren Sven Gustafson, ordförande, riksdagsledamoten Nils Carlshamre, Gustaf Jonnergård samt riksdagsledamöterna Lisa Mattson, Olle Svensson och Bengt Wiklund.

instämt i Sveriges författarförbunds yttrande.

De nya reglerna i TF kräver ändringar i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål (ändrad senast 1970:765).

Yttrandefriheten i radio- och TV-program regleras genom radioansvarighetslagen (1966:756). Lagen bygger delvis på bestämmelser i TF, som har ändrats genom 1976 års reform. Det förutsattes i ärendet att ändringarna i TF i tillämpliga delar skulle gälla också yttrande- och informationsfriheten i radio- och TV-program (prop. 1975/76:204 s. 39).

2 Den partiella reformen av tryckfrihetsförordningen

De år 1976 beslutade grundlagsändringarna angående tryckfriheten, som träder i kraft den 1 januari 1978, innebär i korthet följande.

TF gäller i dag bara tryckta skrifter, dvs. skrifter som har framställts i tryckpress. I fortsättningen skall TF under vissa förutsättningar vara tillämplig också på skrifter som har mångfaldigats genom stencilering, fotokopiering eller liknande tekniskt förfarande (1 kap. 5 §).

Den som lämnar meddelande för offentliggörande i tryckt skrift skyddas enligt gällande TF bl. a. genom regler om strafffrihet. Det är sålunda tillåtet att meddela uppgifter i vilket ämne som helst för offentliggörande i tryckt skrift bl. a. till skriftens författare eller utgivare, till tidningsredaktion eller till nyhetsbyrå. Denna meddelarfrihet innebär att den som lämnar meddelandet i regel inte kan straffas för sin handling enligt de bestämmelser som gäller i allmänhet, t. ex. i fråga om brott mot tystnadsplikt.

Genom 1976 års ändringar i TF har införts ett skydd också för den som anskaffar uppgift i avsikt att den skall publiceras. Frihet från straff skall gälla om den som anskaffar en uppgift antingen själv tänker publicera den i tryckt skrift eller avser att meddela den vidare för offentliggörande i tryckt skrift till författare, utgivare etc. (1 kap. 1 § fjärde stycket). Men skyddet gäller inte själva tillvägagångssättet när uppgiften inhämtas: den som gör sig skyldig t. ex. till inbrott får åtalas och dömas för gärningen efter vanliga regler (1 kap. 9 § 3).

Meddelarfriheten är som antytts inte undantagslös. Bestämmelserna i TF om vilka undantag som gäller har nu ändrats så att de fall, då en meddelare kan ställas till ansvar, utgörs av vissa grova brott mot rikets säkerhet, uppsåtligt brott mot förbud att lämna ut hemlig allmän handling samt uppsåtligt brott mot vissa tystnadsplikter (7 kap. 3 § första stycket i dess nya lydelse). Den som anskaffar uppgift för publicering i tryckt skrift kan straffas för samma grova brott mot rikets säkerhet (7 kap. 3 § andra stycket i dess nya lydelse).

Endast åtal för tryckfrihetsbrott – dvs. brott genom själva publiceringen – prövas f. n. i tryckfrihetsmål, vilket innebär att JK är åklagare samt att målet handläggs av tryckfrihetsdomstol vari jury medverkar om parterna inte är överens om annat. De nya processuella reglerna i TF om åtal mot meddelare

innebär att hädanefter också sådant åtal skall prövas i tryckfrihetsmål. Även åtal mot den som anskaffar uppgift skall i fortsättningen behandlas i tryckfrihetsmål. Vissa begränsningar gäller dock i detta hänseende, bl. a. undantas åtal mot den som har anskaffat uppgift för publicering genom att begå t. ex. inbrott (12 kap. 1 § andra stycket).

Den som lämnar meddelande för offentliggörande i tryckt skrift skyddas också genom regler om rätt till anonymitet.

Anonymitetsskyddet innebär f. n. bl. a. att fråga om vem som är författare eller meddelare i princip inte får väckas i mål som rör tryckfrihetsbrott. För att göra det möjligt att handlägga åtal mot meddelare gemensamt med åtal mot den som har publicerat den lämnade uppgiften i tryckt skrift har denna regel modifierats (3 kap. 2 § andra stycket TF i dess nya lydelse).

En annan komponent i anonymitetsskyddet är att den som har tagit befattning med skrifs tryckning eller med tryckt skrifs utgivning i regel inte får röja vem som är författare eller meddelare mot dennes vilja. Förutom att kretsen av personer med sådan tystnadsplikt nu har vidgats, har de undantag som gäller från tystnadsplikten inskränkts. Huvudregeln är att tystnadsplikten viker endast om mycket starka skäl talar för att någon hörs som vittne i saken (3 kap. 3 § TF i dess nya lydelse).

I praxis har ur meddelarskyddet hittills härletts ett förbud för offentliga tjänstemän att efterforska meddelare i de fall där denne inte kan ställas till ansvar för sitt meddelande. Detta efterforskningsförbud har nu skrivits in i TF (3 kap. 4 § TF i dess nya lydelse).

Tillsynen över att TF efterlevs överflyttas fr. o. m. den 1 januari 1978 från chefen för justitiedepartementet till JK, som samtidigt liksom f. n. skall vara åklagare i tryckfrihetsmål (9 kap. 1 §). Chefen för justitiedepartementet har hittills kunnat göra en politisk bedömning av frågan om åtal för tryckfrihetsbrott. En sådan bedömning förutsätter i fortsättningen att det i vanlig lag föreskrivs att regeringens tillstånd till allmänt åtal krävs i fråga om vissa tryckfrihetsbrott (9 kap. 2 § andra stycket TF i dess nya lydelse).

Med omläggningen av tillsynssystemet sammanhänger vissa andra ändringar i TF. De närmare bestämmelserna om skyldighet att tillhandahålla tryckt skrift för granskning och att leverera exemplar gratis till vissa bibliotek har utmönstrats ur TF för att i stället tas in i vanlig lag (4 kap. 4 § TF i dess nya lydelse). Skyldigheten att lämna s. k. granskningsexemplar av tryckt skrift till chefen för justitiedepartementet eller tryckfrihetsombud har avskaffats. Frågor om utgivningsbevis för periodiska skrifter, dvs. tidningar och tidskrifter, prövas f. n. av chefen för justitiedepartementet. Enligt de nya reglerna prövas sådana frågor av myndighet som anges i lag (5 kap. 4–6 samt 8 och 9 §§ TF).

Enligt den nya ordningen får även utlänning vara ägare eller utgivare av periodisk skrift (5 kap. 1 och 2 §§ TF i dess nya lydelse). Vidare har en möjlighet införts för annan åklagare än JK att beslagta tryckt skrift, antingen hela den för spridning avsedda upplagan eller, i bevissäkringssyfte, enstaka

exemplar (10 kap. 2 och 14 §§). Slutligen har bestämmelserna om att militär myndighet får ta tryckt skrift i förvar fått inskränkt tillämplighet (10 kap. 11 §). De ändringar som nu har berörts förutsätter att kompletterande föreskrifter meddelas i vanlig lag.

De speciella ansvarighetsregler som gäller för tryckfrihetsbrott innebär att endast en på formella grunder utpekad person svarar för tryckfrihetsbrott: i första hand i fråga om periodisk skrift utgivaren och annars författaren (8 kap. 1 och 5 §§ TF). Finns inte någon sådan ansvarig, övergår ansvaret på andra personer (8 kap. 2–4 §§ och 6–9 §§ TF).

Ansvarighetsreglerna har i stort sett ändrats endast som en följd av att TF fr. o. m. år 1978 blir tillämplig också på andra skrifter än tryckta.

3 Allmänt om följdlagstiftningen

Som framgår av vad jag har anfört inledningsvis kan följdlagstiftningen delas upp i tre kategorier. Den första består av lagstiftning som behövs därför att de nya reglerna i TF i vissa frågor hänvisar till vanlig lag. Den andra kategorin utgörs av sådana lagändringar som föranleds av de nya reglerna i TF om rättegången i tryckfrihetsmål. Till den tredje kategorin hör följdändringar i det regelsystem som reglerar yttrandefriheten i radio och TV.

Vad beträffar den första kategorin innehåller MMU:s betänkande förslag till en särskild lag med erforderliga bestämmelser. Förslaget upptar bestämmelser om skyldighet att hålla skrift tillgänglig för granskning, om arkivexemplar, om utlånnings rätt att vara ägare eller utgivare av periodisk skrift, om utgivningsbevis, om regeringens tillstånd till åtal för vissa tryckfrihetsbrott, om förundersökning angående dessa brott samt om beslag och förvarstagande av skrift.

Av central tryckfrihetsrättslig betydelse är frågan om i vilken utsträckning regeringens medgivande skall krävas för allmänt åtal för tryckfrihetsbrott. F. n. åligger det chefen för justitiedepartementet att, själv eller genom ombud som förordnas av honom, vaka över att TF efterlevs (9 kap. 1 § TF). Finner chefen för justitiedepartementet att allmänt åtal bör väckas för tryckfrihetsbrott, skall han anmäla saken till JK. Även utan sådan anmälan får JK enligt nuvarande ordning väcka åtal för tryckfrihetsbrott, som hör under allmänt åtal (9 kap. 2 § TF). JK prövar självständigt frågan om åtal för tryckfrihetsbrott, men har justitieministern anmält en skrift till honom anses JK endast ha att pröva om lagliga förutsättningar för åtal finns, inte om åtal är lämpligt. I konsekvens härmed anses att självständigt åtal från JK:s sida bör komma i fråga endast beträffande brott som är av den beskaffenhet att justitieministerns prövning inte anses nödvändig (jfr prop. 1948:230 s. 182).

Enligt TF:s nya lydelse är det JK som vakar över att de gränser för tryckfriheten som anges i TF inte överskrids (9 kap. 1 §). JK är fortfarande ensam åklagare i mål om tryckfrihetsbrott (9 kap. 2 § TF). Emellertid gäller att det i vanlig lag kan föreskrivas att allmänt åtal för tryckfrihetsbrott får väckas

endast efter regeringens medgivande (9 kap. 2 § andra stycket TF i dess nya lydelse). Därigenom kan enligt motiven nuvarande praxis beträffande förhållandet mellan chefen för justitiedepartementet och JK tillämpas i viss utsträckning. Samtidigt skapas förutsättningar för en konstitutionell kontroll av tillsynen över TF:s efterlevnad (prop. 1975/76:204 s. 124). Det har förutsatts att förslag till lagreglering av JK:s åtalsrätt kommer till stånd före den 1 januari 1978 (jfr prot. 1976/77:23 s. 65 ff).

MMU:s förslag i fråga om regeringens tillstånd till allmänt åtal för tryckfrihetsbrott tar enligt kommittén sikte på brott med politisk karaktär. Kommittén avvisar tanken på en generell regel om krav på åtalsmedgivande för sådana brott såsom alltför allmänt hållen. I stället föreslås att åtalsmedgivande skall krävas för vissa uppräknade tryckfrihetsbrott. Uppräkningen omfattar alla de tryckfrihetsbrott, beträffande vilka, enligt kommitténs mening, en politisk prövning kan ha en särskild betydelse, nämligen högförräderi, krigsanstiftan, uppror, landsförräderi, landssvek, landsskadlig vårdslöshet, spioneri, obehörig befattning med hemlig uppgift, vårdslöshet med hemlig uppgift, ryktesspridning till fara för rikets säkerhet och uppvigling samt försök, förberedelse och stämpling till vissa av de angivna brotten. Övriga tryckfrihetsbrott – hets mot folkgrupp, ärekränkingsbrotten samt otillåtet offentliggörande av allmän handling som inte är tillgänglig för envar och brott mot tystnadsplikt – anser MMU mera sällan kräva en politisk bedömning. Kommittén föreslår därför inget krav på regeringens åtalsmedgivande i fråga om dessa brott.

Remissinstanserna har godtagit MMU:s förslag i fråga om antalet av de tryckfrihetsbrott för vilka allmänt åtal skall kräva regeringens medgivande. *Pressens samarbetsnämnd* anser att regeringens åtalsprövning är särskilt angelägen i fråga om brotten spioneri, obehörig befattning med hemlig uppgift och vårdslöshet med hemlig uppgift. *Sveriges författarförbund* ser med tillfredsställelse på förslaget att regeringens medgivande till åtal skall omfatta alla de brott som kan uppfattas som "politiska". Förbundet uppfattar förslaget som en bekräftelse på den tolkning förbundet själv har gett de antagna grundlagsändringarna, nämligen att dessa inte i något hänseende har varit avsedda som en försvagning av den nu rådande tryckfriheten.

Som jag redan har nämnt förutsattes det i grundlagsärendet att det i vanlig lag skulle föreskrivas att allmänt åtal för vissa tryckfrihetsbrott skulle förutsätta medgivande av regeringen. MMU:s princip för urvalet av de brott, för vilka regeringens medgivande till åtal skall krävas, innebär att nuvarande praxis beträffande förhållandet mellan chefen för justitiedepartementet och JK alltjämt kan tillämpas i allt väsentligt. Förslaget ligger alltså väl i linje med syftet med den nya grundlagsregeln angående regeringens åtalsmedgivande. Att en politisk bedömning kan ha särskild betydelse vid brott mot rikets säkerhet ligger i öppen dag. Den s. k. 1B-affären (jfr prop. 1975/76:204 s. 76) visade att brott som obehörig befattning med hemlig uppgift kan vara aktuella

i samband med samhällskritisk journalistik. En politisk prövning av åtalsfrågan är uppenbarligen angelägen i sådana fall. Som MMU har funnit är det också vid uppviglingsbrott ofta av värde med en politisk bedömning vid sidan av den juridiska.

Jag delar också MMU:s uppfattning i fråga om vilka tryckfrihetsbrott som skall kunna åtalas av JK utan regeringens medgivande. Beträffande otillåtet offentliggörande av allmän handling som inte är tillgänglig för envar och brott mot tystnadsplikt kan särskilt framhållas att de allvarliga fallen – de fall där en politisk bedömning kan vara påkallad – vanligen dessutom utgör även annat tryckfrihetsbrott, t. ex. obehörig befattning med hemlig uppgift, för vilket sådant medgivande krävs.

I likhet med remissinstanserna godtar jag alltså MMU:s förslag i denna del.

En fråga som vållade debatt i samband med riksdagsbehandlingen av grundlagsstiftningsärendet var i vilken utsträckning annan åklagare än JK skall kunna förordna om beslag på tryckt skrift. F. n. får endast chefen för justitiedepartementet förordna om beslag på tryckt skrift (10 kap. 2 § TF). Visserligen kan han uppdra åt tryckfrihetsombud att meddela förordnande om beslag, men något sådant uppdrag har inte lämnats. Beslag avser hela den för spridning avsedda upplagen av tryckt skrift (jfr 10 kap. 8 § första stycket TF) och har till syfte att säkerställa en kommande konfiskering av skriften. Några regler om beslag i syfte att säkerställa bevisning i tryckfrihetsmål finns inte i gällande rätt. Skyldigheten att lämna granskningsexemplar innebär emellertid att åtminstone ett exemplar av skriften skall finnas tillgängligt för de myndigheter som har att ta ställning till olika frågor i samband med misstanke om tryckfrihetsbrott.

Enligt 10 kap. 2 § TF i dess nya lydelse är det JK som skall förordna om beslag på tryckt skrift. Rätten för chefen för justitiedepartementet att uppdra åt tryckfrihetsombud att förordna om beslag har ersatts av en möjlighet för riksdagen att genom lag bestämma att även allmän åklagare får förordna om beslag inom sitt verksamhetsområde.

Reglerna om skyldighet att avlämna granskningsexemplar av tryckt skrift har upphävts och ersatts med en bestämmelse om beslag i bevisäkringssyfte (10 kap. 14 §). Åtgärden får enligt bestämmelsen avse exemplar av skrift, vilket skäligen kan antas ha betydelse för utredning i tryckfrihetsmål. Bestämmelsen hänvisar till 10 kap. 2 § TF i fråga om vilka åklagare som får besluta om beslag.

MMU föreslår att behörighet för allmän åklagare att förordna om beslag f. n. begränsas till att avse tryckfrihetsbrott som utgör uppvigling. Kommittén förordar att samma befogenhet skall gälla i fråga om både beslag av hel upplaga (10 kap. 2 § TF) och beslag av enstaka exemplar i bevisäkringssyfte (10 kap. 14 § TF).

Remissinstanserna har genomgående godtagit förslaget. Endast mindre jämkningar har förordats i några yttranden.

Enligt min mening bör möjligheten att delegera befogenheten att besluta om beslag till allmän åklagare användas mycket restriktivt. Endast om ett särskilt behov av möjlighet till snabbt ingripande föreligger på något område bör delegering komma i fråga. Det synes tveksamt om det f. n. verkligen kan anses föreligga ett tillräckligt starkt behov av en delegationsregel. Det kan för övrigt ifrågasättas om några större praktiska fördelar är att vinna genom att låta även annan åklagare än justitiekanslern få möjlighet att förordna om beslag när fråga är om skrift som innefattar upppvigling. På grund härav är jag inte beredd att förorda någon delegationsregel. Skulle emellertid erfarenheterna framdeles visa att behovet skulle vara större än vad som nu kan förutses, får frågan övervägas på nytt.

Enligt gällande ordning skall i vanlig lag meddelas bestämmelser om skyldighet för boktryckare att lämna exemplar av tryckt skrift till bibliotek (4 kap. 7 § fjärde stycket TF). Bestämmelser härom är meddelade i lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift (ändrad senast 1961:25). Enligt denna lag skall av varje tryckt skrift, som har framställts och utgetts inom landet, utan betalning ett exemplar lämnas till vart och ett av kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg.

Också enligt TF:s nya lydelse skall föreskrifter om skyldighet att lämna exemplar av tryckt och därmed jämställd skrift till bibliotek eller arkiv meddelas i vanlig lag (4 kap. 4 § TF). MMU har föreslagit att två exemplar av varje tryckt skrift skall lämnas till kungl. biblioteket. Kommittén har av tidsskäl inte ansett sig kunna lägga fram förslag i fråga om exemplar till universitetsbiblioteken.

I slutet av år 1976 tillkallade chefen för utbildningsdepartementet efter regeringens bemyndigande en utredning (U 1977:01) om skyldighet att leverera biblioteksexemplar av tryckt svensk skrift m. m. Utredningen har nyligen lagt fram förslag till lag om pliktexemplar av skrift (Ds U 1977:12). Förslaget avser leveransplikt av exemplar såväl till kungl. biblioteket som till universitetsbiblioteken. Det är f. n. föremål för remissbehandling och kan leda till förslag till riksdagen tidigast under våren 1978.

Mot bakgrund av det anförda förordar jag efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet att frågan om skyldighet att lämna exemplar av tryckt skrift till bibliotek nu ges en provisorisk lösning.

MMU:s förslag i övrigt har i stort sett godtagits av remissinstanserna. De crinringar som har framförts har endast gällt detaljer. Enligt min mening bör de föreslagna lösningarna i det väsentliga godtas. Som MMU har föreslagit bör erforderliga bestämmelser samlas i en särskild lag. Angående den närmare utformningen av bestämmelserna återkommer jag i specialmotive-ringen.

Vad därefter gäller de båda andra kategorierna följdändringar får jag hänvisa till vad som anförts i specialmotiveringen.

Avslutningsvis vill jag erinra om att jag med stöd av regeringens beslut den

9 juni 1977 (Dir 1977:71) tillkallat en parlamentarisk kommitté för att utreda frågan om en ny yttrandefrihetsgrundlag. Det ingår bland kommitténs uppgifter att se över det regelkomplex som tas upp i detta lagstiftningsärende. De lösningar som nu förordas får därför i viss mån ses som provisorier.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anført har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.,
2. lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.
3. lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756),
4. lag om ändring i lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter,
5. lag om ändring i rättegångsbalken,
6. lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten,
7. lag om ändring i lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift.

Det under 6 angivna förslaget har upprättats i samråd med chefen för handelsdepartementet.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

5 Specialmotivering

5.1 Förslaget till lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.

Den från tryckfrihetsrättslig synvinkel viktigaste bestämmelsen i den nya lagen är den angående de tryckfrihetsbrott, för vilka allmänt åtal kräver regeringens medgivande. Lagen har därför getts rubriken Lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m. Lagen innehåller betydligt färre paragrafer än MMU:s lagförslag. Detta beror i första hand på att några regler om biblioteksexemplar inte har tagits upp i departementsförslaget. Angående skälen härtill får jag hänvisa till vad jag har anført i den allmänna motiveringen.

1 §

Enligt 1 § utredningsförslaget skall med tryckt skrift i lagen avses sådan skrift som anges i 1 kap. 5 § TF. I departementsförslaget har bestämmelsen getts en avfattning som närmare ansluter till föreskriften i TF.

2 §

I paragrafen anges vilka tryckfrihetsbrott som JK får åtala endast efter regeringens medgivande. Bestämmelsen har behandlats i den allmänna

motiveringen (avsnitt 3). Den motsvaras i MMU:s förslag av 13 §.

Vid sidan av den av MMU föreslagna bestämmelsen om åtalsmedgivande finns i utredningsförslaget en paragraf (14 §) angående förundersökning i sådant mål om tryckfrihetsbrott, i vilket regeringens medgivande krävs för allmänt åtal. Paragrafen innebär att i de fall, där regeringens medgivande utgör förutsättning för allmänt åtal för tryckfrihetsbrott, JK får inleda endast sådan förundersökning som behövs för att inhämta medgivandet samt att förundersökningen skall nedläggas om regeringen inte lämnar åtalsmedgivande.

JK riktar utförlig kritik mot bestämmelsen och förordar att den får utgå. Han konstaterar bl. a. att någon motsvarande regel inte finns för andra fall där regeringens medgivande krävs (t. ex. 5 kap. 5 § och 18 kap. 8 § brottsbalken). Om frågan lämnas oreglerad öppnas möjlighet till en mer flexibel handläggning.

Syftet med den föreslagna regeln är uppenbarligen att begränsa förundersökningens omfattning i de fall där regeringens medgivande krävs för åtal. Emellertid torde redan nuvarande bestämmelse i 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken innebära att förundersökning i mål om tryckfrihetsbrott skall nedläggas om regeringen beslutar att inte lämna det medgivande som JK:s framställning avser. Enligt den bestämmelsen skall nämligen förundersökning nedläggas om det inte längre finns anledning att fullfölja den. På grund härav och då den föreslagna regeln skulle kunna erbjuda svårigheter vid tillämpningen har någon motsvarande bestämmelse inte tagits med i departementsförslaget.

3 §

I paragrafen ges regler om skrifts tagande i förvar. Enligt nuvarande lydelse av 10 kap. 11 § TF får tryckt skrift, som anträffas vid avdelning av försvarsmakten och som uppenbart innefattar sådan enligt 7 kap. 4 § TF straffbar uppvigling att krigsman därigenom kan förledas att åsidosätta sin tjänsteplikt, tas i förvar efter beslut av befattningshavare som enligt lag har bestraffningsrätt över personal vid avdelningen. Beslutet gäller i avbidan på förordnande om beslag. Är fara i dröjsmål, får även utan sådant beslut åtgärden vidtas av annan befattningshavare av officers eller underofficers grad. Det kan nämnas att motsvarande bestämmelser om förvarstagande finns i fråga om andra skrifter än sådana som har framställts genom tryckpress. Dessa bestämmelser är meddelade i lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter (ändrad senast 1972:364). Enligt lagen får beslut om förvarstagande vid fara i dröjsmål fattas av befattningshavare av lägst fänriks grad.

I TF:s nya lydelse anges inte vilken annan befattningshavare än bestraffningsberättigad som får besluta om förvarstagande, om fara är i dröjsmål. I stället skall i vanlig lag anges vilka befattningshavare som får fatta sådant

beslut (10 kap. 11 § andra stycket TF).

MMU har föreslagit att befogenheten att i brådsakande fall besluta om förvarstagande skall tillkomma befattningshavare av lägst fänriks grad (16 § utredningsförslaget). Förslaget har tillstyrkts av ÖB. Departementsförslaget överensstämmer i sak med MMU:s förslag.

4 §

I paragrafen finns bestämmelser som rör skyldighet att för granskning bevara exemplar av tryckt och därmed jämställd skrift.

Gällande ordning m. m.

I 4 kap. 6 § TF finns f. n. en föreskrift om att boktryckare är skyldig att under ett år förvara och på polismyndighets begäran för granskning tillhandahålla ett exemplar av alla tryckalster som har utgått från tryckeriet. Föreskriften har ersatts av en bestämmelse i 4 kap. 4 § TF i den lydelse som gäller fr. o. m. den 1 januari 1978. Enligt den nya bestämmelsen föreskrivs i lag om skyldighet att bevara exemplar av tryckt skrift för granskning. Här liksom i övrigt enligt TF:s nya lydelse gäller detsamma också annan skrift, som TF är tillämplig på, om annat inte anges (1 kap. 5 § TF i dess nya lydelse).

Bestämmelserna i 4 kap. TF avser skrift som har mångfaldigats här i landet. Beträffande skrift som har tryckts utomlands finns f. n. ingen motsvarande skyldighet. Liksom i fråga om skrift som är tryckt i Sverige gäller dock i fråga om skrift som är tryckt i utlandet fram till årsskiftet 1977/78 skyldighet att avlämna granskningsexemplar till chefen för justitiedepartementet eller tryckfrihetsombud (4 kap. 7 § och 13 kap. 4 § TF). Av periodisk skrift, som trycks i utlandet och för vilken utgivningsbevis skall finnas eller ändå har utfärdats, skall granskningsexemplar sålunda avlämnas enligt samma regler som gäller för skrift som är tryckt inom landet. Samma skyldighet finns också i fråga om tryckt skrift, som inte är periodisk, om skriften helt eller till någon del är avfattad på svenska språket och inte införs i endast enstaka exemplar. Skyldigheten åvilar i fråga om periodisk skrift utgivaren och beträffande annan skrift förläggaren eller, om förläggare inte finns, den som har låtit utlämna skriften för spridning här i landet.

Enligt 13 kap. 4 § TF i dess nya lydelse föreskrivs i vanlig lag om skyldighet att för granskning bevara exemplar av skrift, som har tryckts utom landet. Skyldighet att avlämna granskningsexemplar av utomlands tryckt skrift föreligger inte längre.

De skyldigheter att för granskning bevara tryckt skrift och att avlämna granskningsexemplar av sådan skrift, som f. n. gäller, är sanktionerade genom en ansvarsbestämmelse (4 kap. 8 § TF). Straffskalan omfattar böter samt, om skriften har förklarats brottslig eller omständigheterna annars är

synnerligen försvårande, fängelse i högst ett år. Straffbestämmelsen upphör att gälla den 1 januari 1978.

MMU

I MMU:s förslag finns föreskrifter som rör skyldighet att hålla skrift tillgänglig för granskning i tre paragrafer (2–4 §§). Den första rör skrift som är framställd här i landet. Den andra paragrafen behandlar utomlands framställda skrifter. I den tredje paragrafen upptas en ansvarsbestämmelse.

Beträffande skrift, som har tryckts här i landet, gäller enligt 2 § utredningsförslaget att den som här i riket framställer tryckt skrift, som är avsedd att utges här, är skyldig att bevara ett exemplar av skriften ett år från utgivningen och därunder hålla det tillgängligt för envar. Förslaget att envar skall ha rätt att granska ett exemplar av skriften motiveras med att den särskilda granskning genom justitieministern och tryckfrihetsombuden, som nu skall upphöra, skall ersättas av en granskning genom allmänheten. För en sådan granskning är det en förutsättning att alla som så önskar får tillgång till det som trycks här i landet.

MMU har i 3 § utredningsförslaget tagit in föreskrifter om skyldighet att bevara och för granskning tillhandahålla exemplar av skrift som har tryckts utomlands. Föreskrifterna saknar motsvarighet i gällande rätt men är utformade efter förebild av vad som nu gäller beträffande skyldighet att lämna granskningsexemplar av sådan skrift. Enligt 3 § skall skyldighet enligt 2 § sålunda åvila också den som är utgivare av utomlands tryckt periodisk skrift, för vilken utgivningsbevis skall finnas eller ändå har utfärdats. Vidare har kommittén föreslagit att sådan skyldighet skall föreligga beträffande utomlands tryckt skrift, som ej är periodisk och som utges här i landet, om skriften helt eller till någon del är avfattad på svenska språket och skriften inte införs endast i enstaka exemplar. I fråga om icke periodisk skrift skall skyldigheten åvila förläggaren eller, om förläggare inte finns, den som har låtit utlämna skriften för spridning inom landet.

Som 4 § i utredningsförslaget har MMU upptagit en ansvarsbestämmelse. Enligt denna skall den som åsidosätter skyldigheten enligt 2 eller 3 § dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Remissyttrandena

Pressens samarbetsnämnd har tillstyrkt utredningsförslaget i denna del. MMU:s förslag i fråga om skrift, som har tryckts här i landet, har föranlett uttalanden av två remissinstanser. *Svenska bokförläggareföreningen* har i och för sig ingen erinran mot förslaget men framhåller vissa praktiska svårigheter vid tillämpningen. *Svenska tryckeriföreningen* är mera kritiskt inställd. Dels motsätter sig föreningen att granskning skall få förekomma av skrift som inte har blivit utgiven, något som den föreslagna lagtexten kan ge intryck av. Dels

och främst är föreningen kritisk mot förslaget om rätt för envar att granska skrift. Föreningen framhåller att den som vill anmäla en skrift för tryckfrihetsmissbruk i allmänhet redan torde ha tillgång till ett exemplar av skriften. Antalet fall där det föreligger ett legitimt behov av att hos trycksaksframställaren granska skrifter synes därför inte vara stort. Föreningen anser vidare att bestämmelsen kan missbrukas. Risker för t. ex. industrispionage ökar. Möjligheterna för tryckerierna att hålla utgivna skrifter skilda från skrifter under produktion eller från skrifter som är sekretessbelagda är små, i vissa fall kanske obefintliga. Föreningen noterar bl. a. att det beträffande kontorsoffsetupplagor inte finns någon valfrihet och att dessa alltid faller under TF och granskningsbestämmelsen. Det är enligt föreningen inte rimligt att kräva att ett stort antal kontor, verkstäder, institutioner, organisationer etc. skall hålla exemplar av allt som trycks i kontorsoffsetpressar tillgängliga för granskning av "envar". Om det av någon anledning behövs en granskning kan man enligt föreningen ålägga allmänheten, pressen etc. att anmäla sina önskemål om granskning till polisen, som kan beordra framställaren att visa granskningsexemplar. Föreningen föreslår därför att 2 § utformas så att ett exemplar av allt som är utgivet skall göras tillgängligt för granskning på polismyndighets begäran.

MMU:s förslag i fråga om skrift, som har tryckts utomlands, har kommenterats av *Sveriges författarförbund*, som anmärker att den av MMU föreslagna lagtexten är något oklar. Enligt förbundet bör i fråga om skyldigheten för utgivare att bevara och låta granska utomlands tryckt periodisk skrift anges att förpliktelsen åvilar den som är utgivare i Sverige av skriften.

Sveriges författarförbund har också tagit upp frågan om hur ansvarsbestämmelsen skall tillämpas såvitt gäller andra skrifter än tryckta. Enligt förbundet kan det antas att t. ex. stencilerade skrifter ofta kommer till under sådana förhållanden att skyldigheten att bevara exemplar av skrifterna lätt blir förbisedd. Förbundets mening är att det under en övergångstid knappast kommer i fråga att utmätta straff för den händelse de ansvariga av ursäktlig försummelse underlåter att uppfylla sin arkiveringsplikt.

Föredraganden

I departementsförslaget har de bestämmelser som motsvarar 2 och 3 §§ i MMU:s lagförslag upptagits i första stycket i 4 §. Bestämmelserna överensstämmer i sak med vad MMU har föreslagit. I ett avseende har dock departementsförslaget en mera begränsad räckvidd. Det gäller vem som skall ha rätt att granska skrift.

Den nuvarande bestämmelsen i 4 kap. 6 § TF om skyldighet att bevara exemplar av tryckt skrift för granskning går tillbaka på ändringar i 1812 års TF vilka antogs åren 1940 och 1941. Den ursprungliga bestämmelsen tillkom i samband med att man från skyldigheten att utsätta uppgift om boktryckaren

undantog vissa tryckalster, s. k. tillfällighetstryck. Genom att boktryckaren ålades att bevara ett exemplar även av sådana trycksaker blev det möjligt att kontrollera vilket tryckeri ett tryckalster hade utgått från (prop. 1940:270 s. 33). Bestämmelsen bör också ses mot bakgrund av de samtidigt reformerade reglerna om ansvarighet för bl. a. boktryckare för innehållet i tryckt skrift.

Syftet med den nuvarande bestämmelsen i 4 kap. 6 § TF är sålunda inte i och för sig att ge underlag för granskning av tryckt skrifts innehåll utan närmast att ge möjlighet att fastställa vem som har tryckt skriften. Bestämmelsen har alltså hittills haft en annan funktion än den som MMU vill ge motsvarigheten i sitt förslag, nämligen att ersätta det s. k. gransknings-exemplar som nu avlämnas till justitieministern och tryckfrihetsombuden. I sammanhanget bör framhållas att det s. k. granskningsexemplaret enligt gällande rätt inte utgör allmän handling (2 kap. 7 § TF). Det är alltså inte tillgängligt för envar.

Frågan är nu om det finns skäl att genom den ordning MMU har förordat söka förbättra förutsättningarna för en granskning genom allmänheten av tryckta skrifter. Enligt min mening måste en sådan granskning i och för sig vara ett oundgängligt inslag i kontrollen av TF:s efterlevnad. Emellertid synes den föreslagna ordningen erbjuda ganska begränsade fördelar när det gäller allmänhetens möjligheter att delta i denna granskning. Å andra sidan synes förslaget kunna medföra ansevärda praktiska problem. Mot bakgrund av det anförda har i departementsförslaget skyldigheten att tillåta granskning av här i landet tryckt eller på annat sätt mångfaldigad skrift inte getts annan omfattning än den har i dag. Som jag har framhållit förut (avsnitt 3) får de lösningar som nu förordas i viss mån ses som provisorier. Skulle erfarenheterna visa att behov föreligger att ge vidgade möjligheter till granskning kan frågan tas upp till förnyat övervägande av den nyligen tillsatta yttrandefrihetsutredningen.

I 4 § första stycket föreskrivs sålunda med utgångspunkt i gällande 4 kap. 6 § TF, att den som här i riket framställer tryckt skrift är skyldig att under ett år bevara och på polismyndighets begäran för granskning tillhandahålla ett exemplar av skriften. Av denna avfattning följer att skyldigheten omfattar endast skrift som är utgiven – endast sådan skrift är enligt 1 kap. 6 § TF att anse som tryckt. Motsvarande begränsning av skyldigheten föreslås i fråga om utomlands tryckt skrift.

I sammanhanget bör understrykas att bestämmelsen om skyldighet att på polismyndighets begäran för granskning tillhandahålla exemplar av tryckt skrift inte innebär att polisen på eget initiativ skall övervaka att TF efterlevs, vare sig i fråga om missbruk av tryckfriheten eller i fråga om ordningsföreselser, t. ex. underlåtenhet att ange tryckeri på tryckt skrift.

I andra stycket ges en ansvarsbestämmelse som motsvarar 4 § utredningsförslaget. I huvudsak överensstämmer departementsförslagets bestämmelse med nuvarande föreskrift i ämnet (4 kap. 8 § TF). Sålunda är liksom f. n. även oaktasamt åsidosättande av skyldigheten att bevara ett exemplar av tryckt

skrift straffbart. En nyhet i departementsförslaget i jämförelse med gällande rätt är föreskriften att i ringa fall ej skall dömas till ansvar. Genom denna föreskrift tillgodoses i sak de synpunkter som Sveriges författarförbund har framfört angående den av MMU föreslagna bestämmelsen.

Beträffande straffmätningen kan framhållas att syftet med den nya straffskalan inte är att åstadkomma någon skärpning. I normalfallen bör sålunda liksom f. n. endast böter komma i fråga.

Slutligen finns i andra stycket en bestämmelse om att JK är åklagare i mål om brott mot första stycket. Också på denna punkt överensstämmer departementsförslaget med gällande ordning (9 kap. 2 § andra stycket TF).

5 §

F. n. får enligt 5 kap. 1 § TF endast svensk medborgare eller svensk juridisk person vara ägare till periodisk skrift. Enligt 2 § får endast svensk medborgare vara utgivare av sådan skrift. Den nya ordningen innebär att även utlänning får vara ägare eller utgivare av periodisk skrift. En förutsättning är dock att föreskrifter härom meddelas i lag. Beträffande den närmare utformningen av bestämmelser i lag framhöll dåvarande departementschefen (prop. 1975/76:204 s. 153) att han ansåg det rimligt att utlänningar som är stadigvarande bosatta här i landet omfattas av bestämmelserna. – Enligt 5 kap. 2 § TF gäller f. n. att utgivare skall ha hemvist inom landet och att han inte får vara omyndig eller i konkurstillstånd. Samma regel gäller också enligt paragrafens nya lydelse.

MMU har föreslagit en föreskrift att utlänning som har hemvist i riket kan vara ägare till periodisk skrift och att utlänning kan vara utgivare av sådan skrift på samma villkor som gäller för svensk medborgare (10 § utredningsförslaget).

Förslaget har i allt väsentligt godtagits under remissbehandlingen. I förevarande paragraf upptas en bestämmelse som i sak överensstämmer med utredningsförslaget.

6 §

I denna paragraf finns föreskrifter som rör utgivningsbevis för periodisk skrift m. m.

Första stycket

I 5 kap. 4–6, 8 och 9 §§ TF finns f. n. detaljerade bestämmelser om anmälan av utgivare för periodisk skrift samt om utgivningsbevis för sådan skrift. I 4 § regleras skyldigheten att göra anmälan av utgivare och anmälningsförfarandet. Av 5 § framgår att periodisk skrift inte får utges innan utgivningsbevis har meddelats. Vidare ges i paragrafen bestämmelser om utfärdande av

sådant bevis. I 6 § finns regler om återkallelse av utgivningsbevis. Föreskrifter om när och i vilken ordning ny utgivare skall utses och anmälas ges i 8 §, och i 9 § finns regler om ställföreträdare för utgivare. Enligt dessa nu gällande bestämmelser är chefen för justitiedepartementet behörig myndighet att mottaga anmälan om utgivare och ställföreträdare och att handlägga frågor om utfärdande och återkallelse av utgivningsbevis. Enligt den nya lydelsen av nämnda paragrafer i TF skall dessa arbetsuppgifter i stället ombesörjas av myndighet, som anges i vanlig lag.

MMU har föreslagit att patent- och registreringsverket skall vara den myndighet som avses i 5 kap. 4–6, 8 och 9 §§ TF i dessa lagrums nya lydelse (11 § utredningsförslaget). Kommittén hänvisar därvid till att verket handlägger likartade ärenden enligt namnlagen (1963:521, ändrad senast 1977:733), aktiebolagslagen (1975:1385, ändrad senast 1977:709), mönster-skyddslagen (1970:485, ändrad senast 1977:731) och varumärkeslagen (1960:644, ändrad senast 1977:732).

Kommitténs förslag har godtagits av remissinstanserna. *Patent- och registreringsverket* anser att särskilt granskningen av periodiska skrifers titlar, vilken syftar till att hindra att i registret över sådana skrifter intas sinsemellan lätt förväxlingsbara titlar, ligger väl i linje med vad verket f. n. sysslar med enligt namn-, firma- och varumärkeslagstiftningen. Verket framhåller dessutom att tidnings- och tidskriftstitlar – i den mån de har erforderlig särprägel – kan registreras av verket som varumärken för sådana publikationer.

Även enligt min mening bör befattningen med ärenden angående utgivningsbevis för periodisk skrift m. m. överföras till patent- och registreringsverket. En bestämmelse härom har tagits in i första stycket. I denna fråga har jag samrátt med chefen för handelsdepartementet.

Andra stycket

F. n. finns inga andra bestämmelser om hur man skall förfara om ansökan om utgivningsbevis är ofullständig än den för ärenden hos förvaltningsmyndighet generellt tillämpliga 8 § förvaltningslagen (1971:290). Enligt detta lagrum skall myndighet vägleda den som har gett in en ofullständig ansökningshandling c. d., om bristen kan avhjälpas på ett enkelt sätt och vägledningen behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt. Däremot finns det varken i TF eller i annan författning bestämmelser om vad som skall ske om en brist i ansökningshandling inte avhjälpes. Enligt nuvarande ordning torde därför ingen annan möjlighet finnas än att ta upp ansökningen i sak och lämna den utan bifall.

Patent- och registreringsverket har under remissbehandlingen av MMU:s förslag efterlyst föreskrifter om avskrivning av ansökan om utgivningsbevis, när utfärdat föreläggande inte har efterkommit.

För egen del vill jag anföra följande. Kommer det in en ofullständig

ansökan om utgivningsbevis till patent- och registreringsverket, skall verket givetvis i första hand enligt 8 § förvaltningslagen vägleda sökanden så att bristen kan avhjälpas. Kan inte bristen avhjälpas på detta sätt bör verket kunna förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen. Som påföljd för underlåtenhet att efterkomma föreläggandet bör gälla att ärendet kan avvisas. En bestämmelse i enlighet med det sagda upptas i andra stycket.

Med tanke på den betydelse från tryckfrihetsrättslig synpunkt som ärenden om utgivningsbevis har, förutsätter jag att patent- och registreringsverket kommer att tillgripa avvisning endast i undantagsfall. Det sagda har kommit till uttryck i lagtexten genom att påföljden för underlåtenhet att efterkomma föreläggande anges vara att ansökningen får avvisas.

Tredje stycket

Beslut av chefen för justitiedepartementet i ärenden angående utgivningsbevis för periodisk skrift kan inte överklagas. Om nu handläggningen av dessa ärenden överflyttas på patent- och registreringsverket uppkommer frågan, om talan mot verkets beslut i sådana ärenden skall kunna föras.

MMU har föreslagit att talan mot slutligt beslut av patent- och registreringsverket i ärende angående utgivningsbevis skall få föras genom besvär hos verkets besvärsavdelning inom två månader från beslutets dag. Vidare har kommittén i sitt förslag upptagit en bestämmelse om att talan mot besvärsavdelningens beslut förs hos regeringsrätten genom besvär inom två månader från beslutets dag (12 § utredningsförslaget). Förslaget har inte kommenterats av remissinstanserna.

MMU:s förslag har upptagits i departementsförslaget med den ändring som är nödvändig på grund av att verkets besvärsavdelning fr. o. m. den 1 januari 1978 kommer att omvandlas till en förvaltningsdomstol, patentbesvärsrätten (prop. 1976/77:96, NU 1976/77:29, rskr 1976/77:237, SFS 1977:729–733).

De föreslagna reglerna om fullföljd av talan hos regeringsrätten innebär att – i likhet med vad som gäller bl. a. varumärkesmål – prövningstillstånd inte behövs för att regeringsrätten skall pröva besvären.

Av allmänna förvaltningsrättsliga principer får anses följa att beslut att meddela utgivningsbevis får rättslig verkan redan i och med att beslutet meddelas.

Ikraftträdande

Den nya lagen bör givetvis träda i kraft samtidigt med ändringarna i TF, dvs. den 1 januari 1978. Den enda övergångsbestämmelse – vid sidan av dem som är meddelade i samband med den partiella reformen av TF – som torde

behövas är en föreskrift som innebär att äldre bestämmelser fortfarande skall gälla i fråga om skyldighet att för granskning bevara exemplar av skrift, som har framställts före ikraftträdandet.

5.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1949:164) om rättegången i tryckfrihetsmål

Den partiella reformen av TF har föranlett en ändring i 1 § lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål om forum i mål angående tryckfrihetsbrott och dessutom två nya paragrafer i lagen, 1 a och 1 b §§. De nya paragraferna angår forum i tryckfrihetsmål, som inte rör tryckfrihetsbrott, samt förening av tryckfrihetsmål med annat tryckfrihetsmål eller vanligt brottmål. Med anledning av en framställning från Stockholms tingsrätt föreslås dessutom en ändring i 11 §.

1 §

Som huvudregel gäller f. n. enligt första stycket att laga domstol i tryckfrihetsmål är tingsrätt som är behörig att uppta tryckfrihetsmål i det län där tryckningsorten är belägen, dvs. i allmänhet tingsrätten i länets residensstad (se 12 kap. 1 § första stycket TF). Finns det särskild utgivningsort för periodisk skrift, skall även den orten anses som tryckningsort, när det är fråga om rättens behörighet. Kompletterande forumbestämmelser ges i andra och tredje styckena.

Under remissbehandlingen av MMU:s huvudbetänkande (SOU 1975:49) uttalade sig några remissinstanser i fråga om vilken domstol i första instans som borde vara behörig att ta upp mål om t. ex. ansvar för yttrande i tryckt skrift. Bland remissinstanserna förelåg enighet om att svarandens hemvist i princip borde bestämma valet av domstol. Dock ansågs i allmänhet att utgivningsorten för periodisk skrift borde vara utslagsgivande i fråga om yttranden i sådan skrift.

Enligt prop. 1975/76:204 (s. 118 f.) är bl. a. den fördelen förenad med att bestämma laga domstol i mål om tryckfrihetsbrott efter tryckningsorten att samma domstol får handlägga åtal för tryckfrihetsbrott oavsett vem i den tryckfrihetsrättsliga ansvarskedjan som är tilltalad i målet. Tryckningsorten saknar emellertid numera inte sällan varje knytning till skriftens innehåll eller till dess upphovsman. Nuvarande regler kan därför leda till mindre tillfredsställande resultat. En naturligare anknytningspunkt synes vara den tilltalades hemvist. Detta kan bli bestämmande för forum också i mål mot den som har anskaffat eller meddelat uppgift för publicering. I propositionen förordades att tryckfrihetsmål som huvudregel skall tas upp av tryckfrihetsdomstol i det län där den tilltalade har sitt hemvist. Vidare föreslogs bl. a. det undantaget att mål om tryckfrihetsbrott i periodisk skrift alltid skall tas upp av tingsrätt i det län där skriftens utgivningsort är belägen. Som utgivningsort

borde anses ort där tidningen eller tidskriften har sin huvudredaktion. Dessa ståndpunkter lämnades utan erinran av riksdagen.

Mot bakgrund av det anförda föreslås följande huvudregler om forum i mål om tryckfrihetsbrott. Är det fråga om tryckfrihetsbrott genom periodisk skrift skall skriftens utgivningsort vara avgörande. Var en periodisk skrift har sin utgivningsort kan i allmänhet bestämmas med ledning av var huvudredaktionen är belägen. Det kan nämnas att utgivningsorten skall anges i ansökan om utgivningsbevis (5 kap. 5 § TF i dess nya lydelse). För tryckfrihetsmål som rör brott genom annan skrift är den tingsrätt behörig, som har att ta upp tryckfrihetsmål i det län där den, som svarar för skriften enligt 8 kap. TF, har sitt hemvist. Med hemvist åsyftas i första hand mantalsskrivningsort (jfr 10 kap. 1 § rättegångsbalken). Regler av nu angivna innebörd har tagits in i ett första stycke i paragrafen. Av lagens 13 § följer att forumbestämmelserna är tillämpliga också i mål angående enskilt anspråk på grund av tryckfrihetsbrott eller angående enbart konfiskering av skrift.

Beträffande forum i andra tryckfrihetsmål än de som nu har behandlats hänvisas till 1 a §.

De föreslagna huvudreglerna om forum i mål om tryckfrihetsbrott kan inte tillämpas, om en periodisk skrift saknar utgivningsort här i landet eller om den som svarar för annan skrift inte har sitt hemvist här. För sådana fall föreslås kompletterande forumregler i andra stycket. Dessa ansluter i sak nära till nuvarande forumregler.

I vissa fall finns i ett och samma län två tingsrätter som får ta upp tryckfrihetsmål (se kungörelse 1971:7). I tredje stycket ges därför föreskrifter om vilken av dessa tingsrätter inom ett län som är behörig att ta upp ett mål om tryckfrihetsbrott. F. n. finns sådana föreskrifter i första stycket. De nya bestämmelserna föreslås utformade med utgångspunkt i de gällande föreskrifterna. Valet mellan tingsrätterna kan i fortsättningen inte avgöras efter tryckningsortens belägenhet. Det föreslås att behörig domstol i stället skall bestämmas efter var den ort är belägen, vartill den omständighet som grundar behörighet för tryckfrihetsdomstol hänför sig. Utgivningsorten för periodisk skrift eller hemvistet för den som svarar för annan skrift är alltså avgörande: mål om tryckfrihetsbrott skall sålunda tas upp av tingsrätt, inom vars domkrets den orten är belägen. För det fall orten inte är belägen inom tryckfrihetsdomstols domkrets, föreslås som reservregel att målet skall tas upp av den tingsrätt som är närmast den orten.

1 a §

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser angående andra tryckfrihetsmål än mål om tryckfrihetsbrott, alltså sådana mål som angår ansvar eller enskilt anspråk på grund av brott enligt 7 kap. 3 § TF i dess nya lydelse.

Som har nämnts förut förordades i prop. 1975/76:204 som huvudregel att tryckfrihetsmål skall tas upp av tingsrätt i det län där den tilltalade har sitt

hemvist. Vidare förordades bl. a. det undantaget att det måste tillses att mål mot den som är ansvarig för publiceringen av en viss uppgift och mot den som har meddelat uppgiften till publicisten handläggs inför samma domstol. Lämpligen borde för sådant fall föreskrivas att målen skall anhängiggöras vid den domstol som enligt huvudregeln är rätt domstol i fråga om tryckfrihetsbrottet. Detta uttalande godtogs av riksdagen. Mot denna bakgrund föreskrivs i första stycket att tryckfrihetsmål angående ansvar på grund av brott enligt 7 kap. 3 § TF, varigenom någon har medverkat till tryckfrihetsbrott, skall tas upp av tingsrätt som är behörig domstol i tryckfrihetsmål angående tryckfrihetsbrottet.

De skäl som talar för den nu nämnda undantagsregeln motiverar också att tryckfrihetsmål angående straffbart anskaffande av uppgift vars offentliggörande innefattat tryckfrihetsbrott, tas upp av samma domstol som är behörig beträffande tryckfrihetsbrottet. Det sagda gäller dock endast om uppgiften anskaffats och publicerats av samma person. Första stycket har avfattats så att även denna situation täcks av en undantagsregel.

I regel bör mål som avses i första stycket handläggas gemensamt med mål om själva tryckfrihetsbrottet. En föreskrift härom ges i andra stycket. Enligt föreskriften skall gemensam handläggning äga rum om inte synnerliga skäl föranleder annat. Undantaget är avsett i första hand för det fall att målet beträffande en av flera tilltalade inte kan företas till avgörande inom rimlig tid, t. ex. på grund av att den tilltalade håller sig undan.

I tredje stycket ges föreskrifter om forum i tryckfrihetsmål som inte angår tryckfrihetsbrott och som inte heller har det samband med mål om tryckfrihetsbrott som anges i första stycket. Som huvudregel gäller att sådant mål som avses i tredje stycket tas upp av tryckfrihetsdomstol i det län där den tilltalade har sitt hemvist. Saknar han känt hemvist inom landet, väcks talan vid tryckfrihetsdomstol i det län, där han annars skall svara i mål enligt rättegångsbalken, dvs. i vanligt brottmål när talan förs om ansvar. I allmänhet innebär detta att forum bestäms efter den ort, där brottet förövades (19 kap. 1 § rättegångsbalken).

Finns det i länet flera tingsrätter som är behöriga att ta upp tryckfrihetsmål, äger enligt tredje stycket 1 § tredje stycket motsvarande tillämpning. Behörig blir alltså vanligen den tryckfrihetsdomstol, inom vars domkrets den tilltalades hemvist är beläget eller som är närmast den orten. För det fall att talan i tryckfrihetsmål, som avses i tredje stycket, väcks mot flera föreslås slutligen gälla att rättegångsbalkens bestämmelser om laga domstol och förening av mål skall äga motsvarande tillämpning. Detta innebär bl. a. att åtal mot flera tilltalade kan väckas vid tryckfrihetsdomstol som är behörig att ta upp mål mot någon av dem (jfr 19 kap. 3 § rättegångsbalken) samt att målen i regel skall handläggas gemensamt, om de avser samma brott, och i annat fall om det är till nytta för utredningen (jfr 45 kap. 3 § rättegångsbalken). Bestämmelsen gör det möjligt att förena tryckfrihetsmål enligt tredje stycket med tryckfrihetsmål som avses i första stycket eller i 1 §. I så fall bestäms forum av dessa lagrum.

1 b §

Paragrafen saknar motsvarighet i gällande rätt. Den avser förening av mål, som inte är tryckfrihetsmål, med tryckfrihetsmål.

I prop. 1975/76:204 framhölls (s. 119 f.) att det kan inträffa att den tilltalade i tryckfrihetsmål har begått brott som inte skall lagföras i tryckfrihetsmål men som likväl har ett nära samband med brott som handläggs i sådant mål. Under remissbehandlingen har särskilt uppmärksammats det fallet att en uppgift anskaffats för publicering genom gärning som utgör grovt brott mot rikets säkerhet men som samtidigt innefattar sådant förfarande, t. ex. inbrott, som är särskilt kriminaliserat. Ett separat åtal vid allmän domstol för det sätt varpå uppgiften har anskaffats, kan ställa domstolen inför stora svårigheter. Så kan rätten t. ex. finna att det brott som har förövats genom förfarandet får anses ingå som ett led i det grövre brottet, över vilket tryckfrihetsdomstolen har att döma. Med tanke på sådana fall skulle det vara till fördel, om möjlighet kan öppnas att i den rättegång, där tryckfrihetsmålet handläggs, behandla åtal också för andra brott än dem som påkallar den särskilda processordningen.

I propositionen anfördes vidare att åtal för inbrott, olovlig avlyssning eller annat brott, varom var fråga, inte bör prövas av jury. Åtalen bör alltså, även om de handläggs tillsammans med tryckfrihetsmål, bedömas enbart av rätten. Denna består nu vid huvudförhandling inför jury av tre eller fyra lagfarna domare. Departementschefen var inte beredd att vid den tidpunkten föreslå att rätten i tryckfrihetsmål alltid skall sammansättas med nämnd. Detta förhållande bör emellertid inte – framhölls det – utgöra absolut hinder mot att med tryckfrihetsmål förena vissa andra mål. Eftersom minsta möjliga avsteg bör göras från grundsatsen att lekmän skall medverka vid prövningen av åtal, bör en möjlighet att tillsammans med tryckfrihetsmål handlägga åtal, som inte avser brott som skall prövas av jury, begränsas till fall där ett särskiljande av målen skulle innebära att samma gärning blir föremål för två rättegångar eller annars medföra betydande processuella olägenheter. Är brottet i fråga av allvarligare natur, bör det handläggas i vanlig rättegång inför nämnd. Det bör få ankomma på tryckfrihetsdomstolen att på framställning av den åklagare som för talan i det egentliga tryckfrihetsmålet, dvs. JK, bedöma om omständigheterna är sådana att gemensam handläggning är påkallad. Avslutningsvis aviserades förslag, som skulle läggas fram senare och som skulle innebära att möjlighet öppnas till gemensam handläggning i enlighet med det anförda. Vad som uttalades i propositionen lämnades utan erinran av riksdagen.

Förevarande paragraf har utformats i enlighet med de nu återgivna uttalandena vid den partiella reformen av TF. I första stycket föreskrivs sålunda att med tryckfrihetsmål får förenas sådant mål om allmänt åtal för brott, som ej skall handläggas som tryckfrihetsmål, om målen avser talan mot samma person för samma gärning eller det annars på grund av målens

samband med varandra skulle vara till allvarlig olägenhet att målen handläggs i skilda rättegångar.

Exempel på fall där förening av mål kan komma i fråga därför att målen avser samma person och samma gärning är när ansvarstalan förs mot någon därför att han i publiceringssyfte har gjort sig skyldig till grov obehörig befattning med hemlig uppgift och därvid anskaffat uppgifter genom inbrott. I övrigt kan skäl att förena mål föreligga när någon har anskaffat uppgift i annat syfte än att offentliggöra den i skrift, varpå TF är tillämplig, men senare använder den för publicering i sådan skrift eller när någon har lämnat samma meddelande både för publicering och för annat ändamål och härigenom har gjort sig skyldig till två brott. Över huvud taget bör man se till sambandet mellan de olika brotten och till vilka fördelar ur processuell synvinkel som är förenade med en gemensam handläggning.

Som framhölls i prop. 1975/76:204 måste man emellertid ta hänsyn till hur allvarligt det "vanliga" brottet är. Det bör i regel inte komma i fråga att utan nämnd handlägga annat brottmål än tryckfrihetsmål, om påföljden i målet kan bli ett långvarigt frihetsberövande. Kan man räkna med att en gemensam påföljd för det vanliga brottet och det brott som beivras genom tryckfrihetsmålet inte skulle bli nämnvärt strängare än påföljden för sistnämnda brott ensamt, bör målen emellertid kunna handläggas gemensamt.

Vid bedömningen av om två mål skall förenas måste hänsyn vidare tas till föreskrifterna i 3 kap. 2 § TF i dess nya lydelse. Enligt dessa föreskrifter får i mål som rör tryckfrihetsbrott i princip fråga inte väckas om vem som är författare eller meddelare eller utgivare av icke periodisk skrift. Från denna huvudregel görs bl. a. det undantaget att fråga om vem som är ansvarig för brott enligt 7 kap. 3 § TF får handläggas i samma rättegång som mål om tryckfrihetsbrott. De nu berörda föreskrifterna kan medföra att det vanliga brottmålet inte kan handläggas gemensamt med mål om tryckfrihetsbrott, nämligen om det är fråga om å ena sidan ett mål som rör åtal mot meddelare enbart för det sätt varpå denne har anskaffat den uppgift han har lämnat vidare och å den andra sidan ett mål om tryckfrihetsbrott.

I andra stycket finns bestämmelser om hur fråga om förening av vanligt brottmål med tryckfrihetsmål skall prövas. Framställning om gemensam handläggning skall prövas av tryckfrihetsdomstolen. Det ankommer på JK att göra en sådan framställning. Det innebär att om åtalsfrågan i det vanliga brottmålet till en början handläggs av allmän åklagare, denne skall överlämna frågan till JK som bedömer, om förutsättningar för gemensam handläggning föreligger. Avslår tryckfrihetsdomstol framställning om förening av vanligt brottmål med tryckfrihetsmål, kan särskild talan föras mot beslutet. Därvid gäller vad som föreskrivs i rättegångsbalken angående talan mot slutligt beslut (49 kap. 2 § rättegångsbalken).

I enlighet med vad som anfördes i prop. 1975/76:204 har i tredje stycket upptagits en regel om att mål, som inte är tryckfrihetsmål men handläggs i samma rättegång som sådant mål, skall prövas av rätten ensam. Jury

medverkar alltså inte. Vidare har föreskrivits att JK är åklagare i även annat mål som avses i denna paragraf än tryckfrihetsmål. Givetvis skall rätten pröva det vanliga brottmålet och tryckfrihetsmålet samtidigt. Någon uttrycklig föreskrift härom har inte ansetts nödvändig. Att rätten vid huvudförhandlingen inför jury består av tre eller fyra lagfarna domare framgår av 4 §.

2, 3, 7, 10 och 13 §§

På grund av att lagen fr. o. m. den 1 januari 1978 skall vara tillämplig också på andra mål än mål om tryckfrihetsbrott har vissa ändringar gjorts i 2 §, 3 § första stycket samt 7, 10 och 13 §§. Till andra stycket i 3 § har dessutom lagts en föreskrift om att till huvudförhandling vid samma tillfälle som huvudförhandling i mål med jury skall utsättas mål, i vilket jury inte skall medverka men som skall handläggas i samma rättegång. Ändringen föranleder en jämkning av ordalydelsen i tredje stycket.

11 §

Enligt gällande lydelse av förevarande paragraf skall dom meddelas senast söckendagen efter det juryns svar har tillställts rätten.

Enligt rättegångsbalken gäller följande i fråga om tid för meddelande av dom. När huvudförhandling i tvistemål har ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Krävs på grund av målets beskaffenhet rådrum för domens beslutande eller avfattande, får rätten besluta anstånd därmed. Domen skall dock, om inte synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas inom två veckor efter förhandlingens avslutande (17 kap. 9 § rättegångsbalken). Motsvarande bestämmelser gäller dom i brottmål. För att domen skall uppskjutas krävs dock att det oundgängligen behövs. Är den tilltalade häktad gäller vidare att domen skall meddelas inom en vecka, om inte synnerligt hinder möter (30 kap. 7 § rättegångsbalken).

Stockholms tingsrätt har i skrivelse den 5 mars 1976 till justitiedepartementet hemställt om ändring i 11 § 1949 års lag. Tingsrätten erinrar om att det i 7 och 11 §§ understryks att förfarandet skall bedrivas snabbt, vilket i och för sig är önskvärt. I fråga om tidpunkten för meddelande av dom är regleringen emellertid inte tillfredsställande. När juryn friat ger sig inga svårigheter till känna. Är juryns utslag däremot fällande, kan den tid som står till buds vara för kort för att de lagfarna domarna, som ju även har att penetrera saken för eventuellt frikännande, i önskvärd utsträckning skall hinna beakta materialet och överlägga om domskäl och domslut. Enligt tingsrätten är det naturligt att i tryckfrihetsmål samma regler gäller som i rättegångsbalken i fråga om tiden för meddelande av dom. När juryn friat kan rimligen något behov av rådrum inte föreligga. I mål med friande utgång skulle någon praktisk skillnad alltså inte uppkomma om rättegångsbalkens bestämmelser gällde på denna punkt.

Enligt min mening visar erfarenheten att rätten ibland vid fällande utslag av juryn kan behöva visst rådrum, innan domen kan meddelas. Behovet av rådrum kan komma att öka när tryckfrihetsdomstolarnas kompetens nu utvidgas genom de nya bestämmelserna i TF och i denna lag. De nya reglerna innebär att flera mål kan föreligga till avgörande samtidigt och att rätten i tryckfrihetsmål kan ställas inför nya och mera svårbedömda frågor än hittills, t. ex. bevisvärderingsfrågor. På grund av det anförda förordar jag att möjligheterna till anstånd med dom i tryckfrihetsmål vidgas något. På detta område är det emellertid särskilt angeläget att domen meddelas utan onödigt dröjsmål. Vidgningen bör därför gälla bara vid fällande dom och utformas på det sättet att samma tidsfrister skall tillämpas som de som gäller enligt rättegångsbalken beträffande dom i brottmål där den tilltalade är häktad. Paragrafen har ändrats i enlighet med det anförda.

Ikraftträdande

Ändringarna i lagen bör träda i kraft den 1 januari 1978, då de nya reglerna i TF om bl. a. rättegången i tryckfrihetsmål blir tillämpliga. En föreskrift bör meddelas om att äldre bestämmelser fortfarande skall tillämpas i fråga om rättegången i mål som har anhängiggjorts vid domstol före ikraftträdandet.

5.3 Förslaget till lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756)

I radioansvarighetslagen regleras yttrandefriheten i radio/TV på ett sätt som svarar mot TF:s bestämmelser om tryckfriheten. I stor utsträckning hänvisar radioansvarighetslagen till TF. Bl. a. görs en hänvisning i fråga om meddelarfrihet och rättegång i mål om missbruk av yttrandefriheten i radio/TV. I fråga om rättegång hänvisas också till lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål. Radioansvarighetslagen innehåller vidare föreskrifter om anonymitetsskydd av samma slag som TF.

I prop. 1975/76:204 uttalades (s. 39) att de ändringar i TF, som då föreslogs beträffande skrifter, i tillämpliga delar borde gälla också yttrande- och informationsfriheten i radio- och TV-program. Detta uttalande godtogs av riksdagen.

Mot bakgrund av det anförda har de ändringar i TF som gäller meddelar- och anonymitetsskydd samt processordningen fått motsvarigheter i radioansvarighetslagen. Fem paragrafer föreslås ändrade, och i en ny paragraf, 9 a §, har upptagits ett uttryckligt förbud mot efterforskning av samma slag som det som har införts i TF.

1 §

I andra stycket hänvisas till bestämmelsen i 5 § andra stycket om meddelarfrihet. Eftersom denna bestämmelse föreslås ändrad så att den avser

också anskaffande av uppgifter och underrättelser för offentliggörande i radioprogram, har motsvarande tillägg gjorts till andra stycket i förevarande paragraf.

Enligt andra stycket är vidare bestämmelserna i 2 § första stycket samt 4, 5 och 7–9 §§ inte tillämpliga på vissa radioprogram. Dessa bestämmelser rör bl. a. ensamansvaret för brott i radioprogram och anonymitetsskyddet. Till uppräknningen har fogats den nya 9 a §.

5 §

Enligt gällande lydelse av andra stycket är den som har lämnat meddelande för offentliggörande i radioprogram fri från ansvar, när ansvarsfrihet skulle ha förelegat om meddelandet under motsvarande förhållanden hade lämnats för offentliggörande i tryckt skrift.

Bestämmelsen har byggts ut så att den omfattar också den som har anskaffat uppgift eller underrättelse för att offentliggöra den i radioprogram eller för att lämna meddelande för offentliggörande i sådant program (jfr 1 kap. 1 § fjärde stycket TF i dess nya lydelse). Vidare har i klargörande syfte angetts att skadeståndsskyldighet för den som har anskaffat uppgift inte föreligger, om det inte enligt TF i motsvarande fall gäller ett skadeståndsansvar.

7 §

I paragrafens tredje stycke finns föreskrifter om förbud mot att i mål om yttrandefrihetsbrott i radioprogram väcka frågan om vem som, utan att vara ansvarig för brottet eller skadeståndsskyldig enligt radioansvarighetslagen, författat eller framställt programmet, framträtt i detta eller lämnat meddelande för offentliggörande i programmet. Enligt 8 § departementsförslaget skall mål mot den, som har meddelat eller anskaffat uppgift för offentliggörande i radioprogram, handläggas i samma ordning som mål om yttrandefrihetsbrott i radioprogram. Avsikten med förslaget är bl. a. att mål mot den som har meddelat en uppgift skall handläggas gemensamt med mål mot den som svarar för offentliggörandet av uppgiften. En nödvändig konsekvens av detta blir att frågan om vem som är meddelare kommer att behandlas samtidigt som talan på grund av yttrandefrihetsbrott i radioprogram. Frågan om vem som är meddelare kan också tänkas bli berörd, när den för ett radioprogram ansvarige åtalas, förutom för yttrandefrihetsbrott, för brott vid anskaffandet av en offentliggjord uppgift. För de nu nämnda fallen har ett förbehåll gjorts i fjärde stycket. Det har avfattats med 3 kap. 2 § andra stycket TF i den nya lydelsen som förebild (jfr prop. 1975/76:204 s. 137 f.).

8 §

Bestämmelserna i paragrafen avser mål om yttrandefrihetsbrott i radioprogram, motsvarigheten till tryckfrihetsmål enligt nu gällande lydelse av TF. Med anledning av de nya reglerna i TF om processordningen i fråga om mål om ansvar eller skadeståndsskyldighet för den som meddelar eller anskaffar uppgift i publiceringssyfte har paragrafen tillförts ett nytt tredje stycke. Bestämmelserna där innebär att föreskrifterna i första och andra styckena gäller också i mål om ansvar och skadeståndsskyldighet på grund av brott som avses i 5 § andra stycket andra punkten. Från den särskilda processordningen har liksom i TF undantagits mål om brott, som avser det sätt på vilket uppgift eller underrättelse har anskaffats (jfr 1 kap. 9 § 3 TF). Vidare har undantag gjorts för mål om brott varigenom någon har anskaffat uppgift eller underrättelse men ej offentliggjort den eller meddelat den till annan för offentliggörande, om det inte är uppenbart att anskaffandet har skett för offentliggörande (jfr 12 kap. 1 § andra stycket TF i dess nya lydelse).

I fjärde stycket – som f. n. är paragrafens tredje stycke – har ett tillägg gjorts, enligt vilket JK är åklagare även i annat mål enligt radioansvarighetslagen än mål om yttrandefrihetsbrott i radioprogram. På grund av bestämmelserna i lagen (1975:1057) med instruktion för justitieombudsmännen kan även riksdagens ombudsmän ha befogenhet att vara åklagare, t. ex. om fråga är om åtal mot någon som står under JO:s tillsyn och som har brutit sin tystnadsplikt genom att lämna meddelande för offentliggörande i radioprogram.

9 §

Paragrafens första stycke motsvarar de nya reglerna om tystnadsplikt i 3 kap. 3 § TF i den nya lydelsen och har utformats efter mönster av dem.

9 a §

Paragrafen saknar motsvarighet i gällande rätt. Första stycket har utformats efter mönster av den nya 3 kap. 4 § TF och innehåller ett liknande efterforskningsförbud. I andra stycket upptas en bestämmelse om ansvar för efterforskning i strid med förbudet i första stycket (jfr 3 kap. 5 § andra stycket TF i dess nya lydelse). Slutligen har i andra stycket getts en bestämmelse om att JK är åklagare i mål om ansvar för olovlig efterforskning. Att även riksdagens ombudsmän kan åtala sådant brott följer av lagen med instruktion för justitieombudsmännen.

Ikraftträdande

Även ändringarna i radioansvarighetslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1978. Äldre bestämmelser bör dock fortfarande vara tillämpliga i mål som har anhängiggjorts vid domstol före nämnda dag.

5.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter

Lagen innehåller föreskrifter om beslag på skrift som inte är framställd genom tryckpress och som TF alltså f. n. inte är tillämplig på. Lagen är i huvudsak utformad efter mönster av 10 kap. 11 § TF om förvarstagande av tryckt skrift. Bestämmelserna i TF har ändrats vid den partiella reformen av grundlagsreglerna angående tryckfriheten. Motsvarande ändringar har gjorts i 1 §. Beslagsreglerna blir härigenom tillämpliga endast vid krig eller krigsfara. Tillämpligheten har dessutom begränsats till att bara avse andra icke tryckta skrifter än sådana som faller under TF:s nya tillämpningsområde.

5.5 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

36 kap. 6 a § och 37 kap. 5 §

Enligt 3 kap. 3 § TF i den lydelse som gäller fr. o. m. den 1 januari 1978 föreligger tystnadsplikt för den som har tagit befattning med tillkomsten eller utgivningen av tryckt eller därmed jämställd skrift eller med framställning som var avsedd att införas i sådan skrift och vidare för den som har varit verksam inom företag för utgivning av sådana skrifter eller inom företag för yrkesmässig förmedling av nyheter eller andra meddelanden till periodiska skrifter. Tystnadsplikten omfattar vad han därvid har erfärut om vem som är författare eller har lämnat meddelande enligt 1 kap. 1 § tredje stycket TF eller är utgivare av skrift som inte är periodisk. Emellertid finns vissa undantag från tystnadsplikten. Ett av dessa är att rätten av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse finner det vara av synnerlig vikt att uppgift i saken lämnas vid vittnesförhör eller förhör med part under sanningsförsäkran (punkt 5). Motsvarande bestämmelser föreslås nu bli införda i 9 § första stycket 5 radioansvarighetslagen.

I grundlagsstiftningsärendet diskuterades (prop. 1975/76:204 s. 112) hur i tveksamma fall frågan, huruvida vittnesplikt eller sanningsförsäkran skulle få försteg framför den anonymitetsgrundande tystnadsplikten, skulle prövas. Enligt propositionen kunde bl. a. övervägas att genom en föreskrift i rättegångsbalken ålägga rätten att före sitt ställningstagande i anonymitetsfrågan om möjligt inhämta yttrande från företag – tidning, nyhetsbyrå, tryckeri, bokförlag – till vilket uppgiftslämnaren kunde vara knuten. I sammanhanget nämndes att förslag med liknande innebörd hade förts fram av tystnadspliktskommittén (SOU 1975:102) i fråga om vissa andra tystnadsplikt som kunde komma i strid med vittnesplikten.

Ett förslag, byggt på vad tystnadspliktskommittén sålunda har förordat, har nyligen lagts fram i departementspromemorian (Ds Ju 1977:1 och 11) Handlingssekretess och tystnadsplikt. I promemorian föreslås bl. a. att i en ny paragraf, 36 kap. 6 a §, i rättegångsbalken införs en föreskrift om att rätten i vissa fall skall inhämta yttrande från myndighet, huruvida den som har varit

knuten till myndigheten bör få höras som vittne om uppgift som omfattas av sekretess.

Departementsförslaget är utformat i enlighet med den ordning som anvisades i prop. 1975/76:204. Skyldigheten har begränsats till att avse fall, där det inte föreligger särskilda skäl som talar emot att yttrande inhämtas, t. ex. därför att det är obehövligt att höra företaget eller att frist som gäller i mål mot häktad inte skulle kunna iakttas.

I 37 kap. 5 § har hänvisningen till 36 kap. kompletterats så att uppräkningsen omfattar också den nya 36 kap. 6 a §.

49 kap. 4 §

I prop. 1975/76:204 diskuterades (s. 112) hur i tveksamma fall frågan, huruvida vittnesplikt eller sanningsförsäkran skulle genombryta anonymitetsgrundande tystnadsplikt, skulle prövas. Därvid framfördes tanken att man skulle öppna möjlighet för vittne eller part att särskilt överklaga beslut, varigenom underrätt hade funnit det vara av synnerlig vikt att tystnadsplikten till skydd för den tryckfrihetsrättsliga anonymiteten skulle stå tillbaka vid förhör inför domstol. I avvaktan på hovrättens prövning skulle enligt propositionen förhöret givetvis anstå.

Den i grundlagsstiftningsärendet förordade ordningen med särskild besvärstalan mot underrättens beslut i frågan, skulle uppenbarligen innebära en viktig förstärkning av anonymitetsskyddet. De praktiska olägenheter som kan vara förenade med en sådan ordning torde å andra sidan inte bli särskilt kännbara. Det föreslås därför att en möjlighet införs för vittne eller part att föra särskild talan mot beslut att tillåta beviset. Något behov av särskild talan mot beslut, vari rätten inte har tillåtit bevisningen, torde inte föreligga. I det fallet får talan föras i samband med överklagande av rättsens slutliga avgörande i målet. Den förordade bestämmelsen har införts i 49 kap. 4 § första stycket 3.

Det kan anmärkas att föreskrifterna i 49 kap. 4 § andra stycket om missnöjesanmälan och 11 § andra stycket om vilandeförklaring är tillämpliga på beslut som avses i punkt 3. Vidare kan framhållas att punkt 3 till följd av 54 kap. 3 § äger motsvarande tillämpning beträffande talan mot hovrätts beslut.

Ikraftträdande

De nya bestämmelserna i rättegångsbalken föreslås träda i kraft samtidigt med ändringarna i TF och radioansvarighetslagen.

5.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvär-rätten

Enligt 6 § tredje stycket i den föreslagna lagen om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m., skall talan mot slutligt beslut av patent- och registreringsverket i ärende rörande utgivningsbevis föras genom besvär hos patentbesvärsrätten. Vidare föreslås att talan mot beslut av patentbesvärsrätten skall föras genom besvär hos regeringsrätten.

De föreslagna fullföljdsbestämmelserna kräver ändringar i 1, 5 och 17 §§ lagen om patentbesvärsrätten. 1 och 17 §§ har ändrats så att även den föreslagna lagen tas med bland de lagar som räknas upp i de båda paragraferna. I 5 § har på motsvarande sätt mål om utgivningsbevis för periodisk skrift angetts.

5.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift

Lagen angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift har ändrats endast i den utsträckning det behövs för att nuvarande ordning i stort sett skall behållas.

F. n. föreligger enligt 1 § 1949 års lag leveransskyldighet gentemot kungl. biblioteket samt universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg. Enligt ett regeringsbeslut från år 1966 överlämnas det granskningsexemplar av tryckt skrift som chefen för justitiedepartementet eller tryckfrihetsombud nu erhåller till universitetsbiblioteket i Umeå. Skyldigheten att avlämna granskningsexemplar upphör emellertid den 1 januari 1978. För att universitetsbiblioteket i Umeå även i fortsättningen skall få ett exemplar av varje tryckt skrift har utredningen om skyldighet att leverera biblioteksexemplar föreslagit att leveransplikten skall omfatta också biblioteket i Umeå. Mot bakgrund av det anförda har universitetsbiblioteket i Umeå tagits med i uppräknningen i 1 § av de bibliotek som skall få biblioteksexemplar.

Enligt 3 § åvilar leveransplikten den boktryckare som med stöd av nuvarande 4 kap. 5 § TF har låtit sätta ut uppgift om sitt boktryckeri på skrift, fastän skriften helt eller delvis har framställts på annat tryckeri. Efter 1976 års ändringar i TF uttrycker 3 § inte annat än vad som numera ändå får anses gälla (jfr prop. 1975/76:204 s. 148). Därför förordas att 3 § upphävs.

Ändringen i 1949 års lag föreslås träda i kraft den 1 januari 1978.

6 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.,
2. lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål,

3. lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756),
4. lag om ändring i lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter,
5. lag om ändring i rättegångsbalken,
6. lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten,
7. lag om ändring i lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift.

7 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Bilaga 1
Utredningens
lagförslag

**Förslag till
Lag om tillämpning av vissa bestämmelser i tryckfrihetsförordningen**

Med stöd av 4 kap. 4 §, 5 kap. 1, 2 och 4 §§, 9 kap. 2 § andra stycket, 10 kap. 2 § och 11 § andra stycket samt 13 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen förordnas som följer.

Allmän bestämmelse

1 § Med tryckt skrift avses i denna lag sådan skrift som anges i 1 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen.

Om skyldighet att hålla tryckt skrift tillgänglig för granskning

2 § Den som här i riket framställer tryckt skrift, som är avsedd att här utgivas, är skyldig att bevara ett exemplar av skriften ett år från utgivningen och därunder hålla det tillgängligt för envar.

3 § Skyldighet enligt 2 § skall också åvila den som är utgivare av utomlands tryckt periodisk skrift, för vilken utgivningsbevis skall finnas eller ändock utfärdats.

Beträffande utomlands tryckt skrift, som ej är periodisk och som utgives här i riket, skall skyldighet enligt 2 § föreligga om skriften helt eller till någon del är avfattad på svenska språket och skriften ej införes endast i enstaka exemplar. Skyldighet skall därvid åvila förläggaren eller, om förläggare ej finns, den som låtit utlämnda skriften för spridning inom riket.

4 § Den som åsidosätter skyldighet enligt 2 eller 3 § dömes till böter eller fängelse i högst ett år.

Om arkivexemplar

5 § Av varje i riket tryckt skrift som utgives här skall den som framställt skriften utan ersättning avlämna två exemplar till kungl. biblioteket.

6 § Skyldighet att avlämna arkivexemplar enligt 5 § skall också åvila den som är utgivare av utomlands tryckt periodisk skrift, för vilken utgivningsbevis skall finnas eller ändock utfärdats.

Beträffande utomlands tryckt skrift, som ej är periodisk och som utgives

här i riket, skall skyldighet att avlämna arkivexemplar enligt 5 § föreligga, om skriften helt eller till någon del är avfattad på svenska språket och skriften ej införes endast i enstaka exemplar. Skyldigheten skall därvid åvila förläggaren eller, om förläggare ej finns, den som låtit utlämna skriften för spridning inom riket.

7 § Arkivexemplar skall lämnas för varje halvt kalenderår inom tre månader från halvårets utgång.

Arkivexemplar skall vara fullständiga och felfria samt i övrigt i samma skick som de för spridning avsedda exemplaren.

8 § Vad i 5 och 6 §§ föreskrives äger icke tillämpning på bild- och tillfällighetstryck som avses i 4 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer äger också i andra fall medgiva undantag från skyldighet enligt 5 eller 6 §.

9 § Den som åsidosätter sin skyldighet enligt 5–7 §§ dömes till böter.

Om utlånnings rätt

10 § Utlånnning, som har hemvist i riket, kan vara ägare till periodisk skrift.

Utlånnning kan vara utgivare av periodisk skrift på samma villkor som gäller för svensk medborgare.

Om utgivningsbevis

11 § Myndighet som avses i 5 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen är patent- och registreringsverket.

12 § Mot slutligt beslut av patent- och registreringsverket i ärende angående utgivningsbevis föres talan genom besvär hos verkets besvärsavdelning inom två månader från beslutets dag.

Mot besvärsavdelningens beslut föres talan hos regeringsrätten genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Om åtal

13 § Justitiekanslern får ej utan regeringens medgivande väcka åtal för tryckfrihetsbrott som innefattar högförräderi, krigsanstiftan, uppror, landsförräderi, landssvek, landsskadlig vårdslöshet, spioneri, grovt spioneri, obehörig befattning med hemlig uppgift, grov obehörig befattning med hemlig uppgift, vårdslöshet med hemlig uppgift, ryktesspridning till fara för rikets säkerhet eller uppvigling samt försök, förberedelse eller stämpling till

högförräderi, uppror, landsförräderi, landssvek, spioneri, grovt spioneri eller grov obehörig befattning med hemlig uppgift eller försök eller förberedelse till obehörig befattning med hemlig uppgift.

14 § I de fall som angives i 13 § får justitiekanslern inleda endast sådan förundersökning, som erfordras för att inhämta medgivandet. Lämnar regeringen icke medgivande till åtal, skall förundersökningen nedläggas.

Om beslag m. m.

15 § Förordnande om beslag av tryckt skrift enligt 10 kap. 2 § eller av enstaka exemplar enligt 10 kap. 14 § tryckfrihetsförordningen får meddelas av länsåklagare i fråga om skrift som innefattar uppvigling.

16 § Behörighet att taga skrift i förvar enligt 10 kap. 11 § andra stycket tryckfrihetsförordningen tillkommer befattningshavare av lägst fänriks grad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

I stället för bestämmelserna i 2–4 §§ gäller i fråga om skrift som utgivits före den 1 januari 1978 förfarande vad som tidigare kan vara föreskrivet.

1 Förslag till

Lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.

Härigenom föreskrives följande.

1 § Bestämmelse i denna lag som avser tryckt skrift eller tryckning av skrift äger motsvarande tillämpning på annan skrift, på vilken tryckfrihetsförordningen är tillämplig, eller på mångfaldigande av sådan skrift.

2 § Allmänt åtal för tryckfrihetsbrott som avses i 7 kap. 4 § 1–7 eller 5 § 1 tryckfrihetsförordningen får väckas endast efter regeringens medgivande.

3 § I fall som avses i 10 kap. 11 § andra stycket tryckfrihetsförordningen får befattningshavare av lägst fänriks grad taga tryckt skrift i förvar.

4 § Skyldighet att under ett år bevara och på polismyndighets begäran för granskning tillhandahålla ett exemplar av tryckt skrift åligger

1. den som här i riket framställer sådan skrift,
2. utgivare här i riket av periodisk skrift, som har tryckts utom riket, och för vilken utgivningsbevis finnes eller skall finnas,
3. förläggare här i riket till skrift, som har tryckts utom riket och som ej är periodisk, eller, om sådan förläggare ej finnes, den som har låtit utlämna skriften för spridning här i riket, om skriften helt eller delvis är avfattad på svenska språket och skriften ej införes i endast enstaka exemplar.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot första stycket dömes till böter eller fängelse i högst ett år. I ringa fall skall dock ej dömas till ansvar. Åklagare är justitiekanslern.

5 § Utlänning får vara ägare till periodisk skrift som tryckes här i riket, om han har hemvist här. På de villkor som gäller för svensk medborgare får utlänning vara utgivare av periodisk skrift, för vilken utgivningsbevis finnes eller skall finnas.

6 § Patent- och registreringsverket prövar ärenden rörande utgivningsbevis för periodisk skrift samt mottager anmälningar beträffande utgivare av sådan skrift eller ställföreträdare för utgivare.

Uppfyller ansökan om utgivningsbevis icke vad som är föreskrivet om sådan ansökan och efterkommer sökanden ej föreläggande att inom viss tid avhjälpa bristen, får ansökningen avvisas.

Talan mot slutligt beslut av patent- och registreringsverket i ärende

rörande utgivningsbevis föres genom besvär hos patentbesvärsrätten inom två månader från beslutets dag. Talan mot patentbesvärsrättens slutliga beslut föres hos regeringsrätten genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om skyldighet att för granskning bevara exemplar av tryckt skrift, som har framställts före ikraftträdandet.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål¹

dels att i 12 § ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 1–3, 7, 10, 11 och 13 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, 1 a och 1 b §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

Laga domstol i tryckfrihetsmål är tingsrätt, som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län där tryckningsorten är belägen; finnas i länet flera tingsrätter med sådan behörighet, skall målet, om skriften tryckts inom domkretsen för behörig tingsrätt, upptagas av den tingsrätten och i annat fall av den av de behöriga tingsrätterna, som är närmast tryckningsorten. Finnes för periodisk skrift särskild utgivningsort, skall i fråga om rättens behörighet även den orten anses som tryckningsort.

Är skriften tryckt utom riket, skall som tryckningsort anses den ort, där den som låtit utlämna skriften för

Laga domstol i mål angående ansvar på grund av tryckfrihetsbrott genom periodisk skrift är tingsrätt som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län där skriftens utgivningsort är belägen. Mål angående ansvar på grund av tryckfrihetsbrott genom annan skrift upptages av tingsrätt som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län där den, som enligt 8 kap. tryckfrihetsförordningen har att svara för skriften, har sitt hemvist.

Finnes ej behörig domstol enligt vad som sägs i första stycket, upptages målet av tingsrätt som är behörig att

¹ Senaste lydelse av 12 § 1964:748.

² Senaste lydelse 1970:765.

Nuvarande lydelse

spridning inom riket har sitt hemvist.

Är vid talans väckande *tryckningsorten ej känd eller är, om skriften tryckts utom riket, ort som avses i andra stycket belägen utom riket eller ej känd, gälle som tryckningsort den ort, där exemplar av skriften anträffas.*

Föreslagen lydelse

upptaga tryckfrihetsmål i det län där skriften är tryckt eller eljest mångfaldigad eller, om skriften är mångfaldigad utom riket, där den som låtit utlämna skriften för spridning inom riket har sitt hemvist. Är vid talans väckande ej känt var skriften mångfaldigats eller var den, som låtit utlämna utom riket mångfaldigad skrift för spridning här i riket, har hemvist inom detta, upptages målet av tingsrätt som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län där exemplar av skriften anträffas.

Finnas i län flera tingsrätter som enligt första eller andra stycket äro behöriga att upptaga tryckfrihetsmål, väckes talan, om den omständighet som grundar behörighet för tingsrätt hänför sig till ort inom domkretsen för en av tingsrätterna, vid den tingsrätten och i annat fall vid den av de behöriga tingsrätterna, som är närmast den orten.

1 a §

Tryckfrihetsmål angående ansvar på grund av brott enligt 7 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen, varigenom någon medverkat till tryckfrihetsbrott, upptages av tingsrätt, som är behörig domstol i tryckfrihetsmål angående tryckfrihetsbrottet. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning å tryckfrihetsmål angående ansvar på grund av brott enligt 7 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen, varigenom någon anskaffat uppgift eller underrättelse vars offentliggörande innefattat tryckfrihetsbrott för vilket han själv svarar enligt 8 kap. samma förordning.

Förekomma samtidigt vid tingsrätt

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

tryckfrihetsmål angående tryckfrihetsbrott och tryckfrihetsmål angående annat brott, som på sätt angives i första stycket har samband med tryckfrihetsbrottet, skola målen handläggas i en rättegång, om ej synnerliga skäl föranleda annat.

Tryckfrihetsmål angående ansvar på grund av annat brott enligt 7 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen än som avses i första stycket upptages av tingsrätt, som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län, där den mot vilken talan väckes har sitt hemvist eller, om han saknar känt hemvist inom riket, där han eljest har att svara i mål enligt rättegångsbalken. Finnas i länet flera behöriga tingsrätter, äger 1 § tredje stycket motsvarande tillämpning. Vad som är föreskrivet i rättegångsbalken angående laga domstol och förening av mål, när talan väckes mot flera, äger motsvarande tillämpning i fråga om tryckfrihetsmål som avses i detta stycke.

1 b §

Med tryckfrihetsmål må förenas sådant mål angående åtal för brott, som ej skall handläggas som tryckfrihetsmål, om målen avse talan mot samma person för samma gärning eller det eljest på grund av målens samband med varandra skulle vara till allvarlig olägenhet att målen handläggas i skilda rättegångar.

Fråga om målens förening prövas på framställning av justitiekanslern av tingsrätt som är behörig att upptaga tryckfrihetsmålet. Om särskild talan mot beslut, varigenom rätten avslagit sådan framställning, gäller vad i rätte-

Nuvarande lydelse

I mål, vari talan föres om ansvar, skall rätten vid förberedande behandling så snart ske kan utreda huruvida den tilltalade är ansvarig för skriften samt, om så erfordras, meddela beslut därom.

Vid målets beredande må rätten, även då fråga är om allmänt åtal, höra part eller annan så ock meddela beslut i fråga om målets avvisande. För behandling av fråga som avses i första stycket må huvudförhandling utsättas; vid sådan förhandling eller vid huvudförhandling, som eljest utsättes ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling, skall rätten bestå av tre eller fyra lagfarna domare.

Om särskild talan mot beslut, varigenom rätten ogillat invändning av den tilltalade att han icke är ansvarig för skriften, gälle vad i rättegångsbalken är stadgat angående invändning om rättegångshinder.

Vid målets beredande skall tillika bestämmas, huruvida skriftens brottslighet skall prövas av jury.

Föreslagen lydelse

gångsbalken är föreskrivet om talan mot slutligt beslut.

Mål, som ej är tryckfrihetsmål men handlägges i samma rättegång som sådant mål, prövas enbart av rätten. Åklagare är justitiekanslern.

2 §³

I mål angående ansvar på grund av tryckfrihetsbrott skall rätten vid förberedande behandling så snart ske kan utreda huruvida den tilltalade är ansvarig för skriften samt, om så erfordras, meddela beslut därom.

Vid beredande av tryckfrihetsmål, vari talan föres om ansvar, må rätten, även då fråga är om allmänt åtal, höra part eller annan så ock meddela beslut i fråga om målets avvisande. För behandling av fråga som avses i första stycket må huvudförhandling utsättas; vid sådan förhandling eller vid huvudförhandling, som eljest utsättes ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling, skall rätten bestå av tre eller fyra lagfarna domare.

Om särskild talan mot beslut, varigenom rätten ogillat invändning av tilltalad att han enligt 8 kap. tryckfrihetsförordningen icke är ansvarig för skriften, gälle vad i rättegångsbalken är stadgat angående invändning om rättegångshinder.

3 §

Vid beredande av tryckfrihetsmål, vari talan föres om ansvar, skall tillika bestämmas, om frågan huruvida brott föreligger skall prövas av jury.

³ Senaste lydelse 1958:14.

Nuvarande lydelse

Då jury skall medverka, skola vid sammanträde med parterna inför rätten de åtgärder för juryns bildande vidtagas som i tryckfrihetsförordningen stadgas. Sedan målets beredande slutförts, skall rätten utsätta tid för huvudförhandling inför jury.

Skall jury ej medverka, varde målet, sedan beredandet slutförts, utsatt till huvudförhandling i den för brottmål i allmänhet gällande ordningen.

7 §

Sedan förhandlingen inför juryn blivit förd till slut, skall rätten utan uppskov till juryns besvarande skriftligen avfatta frågan, huruvida *skriften är brottslig* efter det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga. Avser *åtalet* flera brott eller föranleder *målets* beskaffenhet eljest flera frågor, skola de framställas var för sig. Innan frågorna till juryn slutligen avfattas, skall närvarande part beredas tillfälle att yttra sig över desamma.

10 §

Då i mål, vari målsägande fört talan, *skriftens brottslighet* prövats av jury, må, om omständigheterna föranleda därtill, förordnas att målsäganden och den tilltalade skola bära var sin rättegångskostnad.

Föreslagen lydelse

Då jury skall medverka, skola vid sammanträde med parterna inför rätten de åtgärder för juryns bildande vidtagas som i tryckfrihetsförordningen stadgas. Sedan målets beredande slutförts, skall rätten utsätta tid för huvudförhandling inför jury. *Till huvudförhandling vid samma tillfälle utsättes ock mål, vari jury ej skall medverka men som skall handläggas i samma rättegång.*

Skall *i annat fall* jury ej medverka, varde målet, sedan beredandet slutförts, utsatt till huvudförhandling i den för brottmål i allmänhet gällande ordningen.

Sedan förhandlingen inför juryn blivit förd till slut, skall rätten utan uppskov till juryns besvarande skriftligen avfatta frågan, huruvida *brott föreligger* efter det eller de lagrum som åklagaren eller målsäganden funnit tillämpliga. *Handläggas vid huvudförhandlingen fler än ett mål* eller avser *åtal* flera brott eller föranleder *måls* beskaffenhet eljest flera frågor, skola de framställas var för sig. Innan frågorna till juryn slutligen avfattas, skall närvarande part beredas tillfälle att yttra sig över desamma.

Då i mål, vari målsägande fört talan, *frågan huruvida brott föreligger* prövats av jury, må, om omständigheterna föranleda därtill, förordnas att målsäganden och den tilltalade skola bära var sin rättegångskostnad.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

11 §

Dom skall meddelas senast söckendagen efter det juryns svar tillställts rätten; vid avkunnande av dom erfordras ej att juryn är närvarande.

Dom i *tryckfrihetsmål* skall meddelas senast söckendagen efter det juryns svar tillställts rätten. *Har juryn funnit brott föreligga och finnes på grund av målets beskaffenhet rådrum för domens beslutande eller avfattande oundgängligen erforderligt, må rätten dock besluta om anstånd därmed i högst en vecka.* Vid avkunnande av dom erfordras ej att juryn är närvarande.

13 §

Vad i denna lag är stadgat om *mål*, vari talan föres om ansvar, skall i tillämpliga delar gälla beträffande mål, vari utan samband med åtal talan föres om *tryckt* skrifts konfiskering eller om enskilt anspråk; i *mål* om enskilt anspråk gälle dock följande särskilda bestämmelser.

Vad i denna lag är stadgat om *tryckfrihetsmål*, vari talan föres om ansvar, skall i tillämpliga delar gälla beträffande *sådant* mål, vari utan samband med åtal talan föres om skrifts konfiskering eller om enskilt anspråk; i *tryckfrihetsmål* om enskilt anspråk gälle dock följande särskilda bestämmelser.

Vid målets beredande skall utredas, huruvida anspråket enligt tryckfrihetsförordningen må göras gällande mot svaranden samt, om så erfordras, beslut därom meddelas. Om föreläggande för part att komma tillstades och om verkan av parts utevaro gälle vad i rättegångsbalken är stadgat angående sak, varom förlikning ej är tillåten. Skall jury ej medverka, varde målet utsatt till huvudförhandling i den för tvistemål i allmänhet gällande ordningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om rättegången i mål som före ikraftträdandet har anhängiggjorts vid domstol.

3 Förslag till

Lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756)

Härigenom föreskrives i fråga om radioansvarighetslagen (1966:756)

dels att i 3 och 10 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

dels att 1, 5 och 7–9 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 9 a §, av nedan angivna lydelse.

1 §

Denna lag gäller yttrandefriheten i ljudradio- och televisionsprogram (radioprogram) som svenskt programföretag äger anordna med ensamrätt.

Bestämmelsen i 5 § andra stycket är tillämplig även på meddelande för offentliggörande i program som anordnas av utländskt programföretag. Bestämmelserna i 2 § första stycket samt 4, 5 och 7–9 §§ äro ej tillämpliga på program eller del av program som består i direktsändning av dagshändelse eller av sådan gudstjänst eller offentlig tillställning som anordnas av annan än programföretaget.

Bestämmelsen i 5 § andra stycket är tillämplig även på meddelande för offentliggörande i program som anordnas av utländskt programföretag *samt anskaffande av uppgifter och underrättelser för sådant offentliggörande.* Bestämmelserna i 2 § första stycket samt 4, 5 och 7–9 a §§ äro ej tillämpliga på program eller del av program som består i direktsändning av dagshändelse eller av sådan gudstjänst eller offentlig tillställning som anordnas av annan än programföretaget.

I frågor, som ej behandlas i denna lag eller i bestämmelse som meddelats med stöd av lagen, gäller vad som föreskrives i annan författning.

5 §

Ansvar för yttrandefrihetsbrott i radioprogram eller för medverkan till sådant brott får ej ådömas annan än den som är ansvarig enligt 4 §.

Den som lämnat meddelande för offentliggörande i radioprogram är fri från ansvar, *när ansvarsfrihet skulle ha förelegat om meddelandet under motsvarande förhållanden lämnats för offentliggörande i tryckt skrift.*

Den som lämnat meddelande för offentliggörande i radioprogram *eller anskaffat uppgift eller underrättelse för att offentliggöra den i radioprogram eller för att lämna meddelande som nyss sagts* är fri från ansvar och skadeståndsskyldighet. *Om gärningen under motsvarande förhållanden skulle ha kunnat föranleda ansvar eller skadeståndsskyldighet enligt tryckfrihetsförordningen, må dock dömas till ansvar eller skadeståndsskyldighet enligt vad som eljest är förskrivet.*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 §

Fråga som rör missbruk av yttrandefriheten i radioprogram bedömes efter samma grunder som gälla för bedömningen av missbruk av tryckfriheten enligt 1 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen.

Den som är ansvarig för innehållet i radioprogram enligt 4 § första eller tredje stycket skall anses ha haft kännedom om innehållet och medgivit att programmet sändes.

I mål om ansvar eller skadestånd eller om förverkande av egendom eller annan särskild rättsverkan på grund av yttrandefrihetsbrott i radioprogram får fråga ej väckas om vem som, utan att vara ansvarig för brottet eller skadeståndsskyldig enligt denna lag, författat eller framställt programmet, framträtt i detta eller lämnat meddelande för offentliggörande i programmet.

Fråga om vem som är ansvarig för brott som avses i 5 § andra stycket andra punkten får utan hinder av tredje stycket i förevarande paragraf handläggas i samma rättegång som mål som angives där.

8 §

Mål om ansvar eller skadestånd eller om förverkande av egendom eller annan särskild rättsverkan på grund av yttrandefrihetsbrott i radioprogram upptages av Stockholms rådhusrätt. Om det är lämpligt med hänsyn till utredningen, kostnader och andra omständigheter, kan sådant mål upptagas även av annan rådhusrätt som är behörig att pröva tryckfrihetsmål.

Mål om ansvar eller skadestånd eller om förverkande av egendom eller annan särskild rättsverkan på grund av yttrandefrihetsbrott i radioprogram upptages av Stockholms tingsrätt. Om det är lämpligt med hänsyn till utredningen, kostnader och andra omständigheter, kan sådant mål upptagas även av annan tingsrätt som är behörig att pröva tryckfrihetsmål.

Beträffande rättegången äga i övrigt 12 kap. och 14 kap. 1–3 §§ tryckfrihetsförordningen samt lagen den 22 april 1949 (nr 164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål, jämte anslutande föreskrifter, motsvarande tillämpning. De som äro jurymän för tryckfrihetsmål äro behöriga att medverka även i mål som avses i denna paragraf.

Bestämmelserna i första och andra styckena gälla även mål angående ansvar eller skadeståndsskyldighet på grund av brott som avses i 5 § andra stycket andra punkten och som ej

Nuvarande lydelse

Allmänt åtal för yttrandefrihetsbrott i radioprogram väckes av justitiekanslern. Sådant åtal skall väckas inom sex månader från det programmet sändes.

Programutgivare, tjänsteman hos programföretaget eller annan som har *att taga* befattning med radioprogram eller med nyhetsmeddelande för sådant program får ej *avslöja* vem som författat eller framställt program, framträtt i program eller lämnat meddelande för offentliggörande i program. *Detta gäller dock ej om den vars namn avslöjas samtyckt till detta eller om skyldighet att avslöja hans namn föreligger enligt lag.*

Föreslagen lydelse

gäller det sätt på vilket uppgift eller underrättelse anskaffats. Är fråga om brott, varigenom någon anskaffat uppgift eller underrättelse men ej offentliggjort denna i radioprogram eller meddelat den till annan för sådant offentliggörande skall dock vad nyss sagts gälla endast om det är uppenbart att anskaffandet skett för offentliggörande i radioprogram.

Allmänt åtal för yttrandefrihetsbrott i radioprogram väckes av justitiekanslern. Sådant åtal skall väckas inom sex månader från det programmet sändes. *Justitiekanslern är åklagare även i annat mål som skall handläggas i samma ordning som mål om yttrandefrihetsbrott i radioprogram.*

9 §

Programutgivare *eller* tjänsteman *som har varit verksam* hos programföretaget eller annan som har *tagit* befattning med radioprogram eller med nyhetsmeddelande för sådant program får ej *röja vad han därvid erfarit om* vem som författat eller framställt program, framträtt i program eller lämnat meddelande för offentliggörande i program, *om ej*

- 1. denne har samtyckt därtill;*
- 2. fråga är huruvida denne är ansvarig för yttrandefrihetsbrott eller skadeståndsskyldig enligt denna lag;*
- 3. fråga är om brott som avses i 5 § andra stycket andra punkten och som angår rikets säkerhet;*

4. fråga är om annat brott som avses i 5 § andra stycket andra punkten och rätten finner det erforderligt att vid förhandling uppgift lämnas, huruvida den som är tilltalad eller

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

skäligen misstänkt för brottet har lämnat meddelandet;

5. rätten av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse finner det vara av synnerlig vikt att uppgift i saken lämnas vid vittnesförhör eller förhör med part under sanningsförsäkran.

Brott mot denna paragraf bestraffas med böter eller fängelse i högst ett år. Åtal får väckas av åklagare endast om målsäganden angiver brottet till åtal. Åklagare är justitiekanslern.

9 a §

Myndighet eller annat allmänt organ får ej efterforska den som författat eller framställt radioprogram, framträtt i sådant program eller lämnat meddelande för offentliggörande i radioprogram i vidare mån än som erfordras för åtal eller annat ingripande mot honom som ej står i strid med denna lag. Får efterforskning förekomma, skall därvid beaktas den i 9 § första stycket angivna tystnadsplikten.

För efterforskning i strid med första stycket första punkten dömes till böter eller fängelse i högst ett år. Åklagare är justitiekanslern.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om rättegången i mål som före ikraftträdandet har anhängiggjorts vid domstol.

4 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter**

Härigenom föreskrives att 1 § lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Anträffas vid avdelning av krigsmakten skrift, som mångfaldigats på annat sätt än genom tryckpress, och innefattar dess spridande uppenbart sådan enligt lag straffbar uppvigling att krigsman därigenom kan förledas åsidosätta sin tjänsteplikt, må skriften, efter beslut av befattningshavare som enligt lag har bestraffningsrätt över personal vid avdelningen, tagas i beslag. Är fara i dröjsmål, må även utan sådant beslut åtgärd som nu sagts vidtagas av annan befattningshavare av lägst fänriks grad. Anmälan därom skall dock skyndsamt göras hos befattningshavare som först sagts; denne har att genast pröva, om beslaget skall bestå.

Är riket i krig eller krigsfara och anträffas vid avdelning av försvarsmakten skrift, på vilken tryckfrihetsförordningen ej äger tillämpning, och innefattar dess spridande uppenbart sådan enligt lag straffbar uppvigling att krigsman därigenom kan förledas åsidosätta sin tjänsteplikt, må skriften, efter beslut av befattningshavare som enligt lag har bestraffningsrätt över personal vid avdelningen, tagas i beslag. Är fara i dröjsmål, må även utan sådant beslut åtgärd som nu sagts vidtagas av annan befattningshavare av lägst fänriks grad. Anmälan därom skall dock skyndsamt göras hos befattningshavare som först sagts; denne har att genast pröva, om beslaget skall bestå.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

5 Förslag till**Lag om ändring i rättegångsbalken**

Härigenom föreskrives i fråga om rättegångsbalken

dels att 37 kap. 5 § och 49 kap. 4 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 36 kap. skall införas en ny paragraf, 6 a §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse**36 kap. 6 a §*

Om rätten enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 9 § första stycket 5 radioansvarighetslagen (1966:756) skall pröva huruvida någon, som är pliktig att hemlighålla uppgift som där avses, likväl må lämna

¹ Senaste lydelse 1972:364.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

uppgiften vid vittnesförhör, inhämta rätten först, om ej särskilda skäl föranleda annat, yttrande från företaget, hos vilket han har erhållit vetskap om uppgiften.

37 kap. 5 §

Beträffande förhör med part under sanningsförsäkran skall i övrigt vad i 36 kap. 5 och 6 §§, 7 § första stycket samt 15–18 §§ är stadgat om vittnesförhör äga motsvarande tillämpning.

Beträffande förhör med part under sanningsförsäkran skall i övrigt vad i 36 kap. 5–6 a §§, 7 § första stycket samt 15–18 §§ är stadgat om vittnesförhör äga motsvarande tillämpning.

49 kap. 4 §¹

Talan mot underrätts beslut under rättegången skall föras särskilt, om rätten

1. avvisat ombud, biträde eller försvarare;

2. ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient deltaga i rättegången;

3. förelagt part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning;

4. utlåtits sig angående ådömande av förelagt vite eller häkte eller om ansvar för förseelse i rättegången eller angående skyldighet för någon, som ej är part eller intervenient, att gottgöra i rättegången vållad kostnad;

Talan mot underrätts beslut under rättegången skall föras särskilt, om rätten

1. avvisat ombud, biträde eller försvarare;

2. ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient deltaga i rättegången;

3. förelagt part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning *eller ock enligt 3 kap. 3 § 5 tryckfrihetsförordningen eller 9 § första stycket 5 radioansvarighetslagen (1966:756) funnit det vara av synnerlig vikt att där avsedd uppgift lämnas vid vittnesförhör eller förhör med part under sanningsförsäkran;*

4. utlåtits sig angående ådömande av förelagt vite eller häkte eller om ansvar för förseelse i rättegången eller angående skyldighet för någon, som ej är part eller intervenient, att gottgöra i rättegången vållad kostnad;

¹ Senaste lydelse 1972:430.

Nuvarande lydelse

5. utlåtit sig angående ersättning eller förskott av allmänna medel till målsägande eller angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient;

6. utlåtit sig i tvistemål angående kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller i brottmål angående häktning eller åtgärd, som avses i 25–28 kap.; eller

7. avslagit begäran om rättshjälp eller om ersättning eller förskott till part, som åtnjuter sådan förmån, eller avslagit begäran om biträde eller försvarare eller till sådant uppdrag förordnat annan, än part föreslagit.

Föreslagen lydelse

5. utlåtit sig angående ersättning eller förskott av allmänna medel till målsägande eller angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient;

6. utlåtit sig i tvistemål angående kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller i brottmål angående häktning eller åtgärd, som avses i 25–28 kap.; eller

7. avslagit begäran om rättshjälp eller om ersättning eller förskott till part, som åtnjuter sådan förmån, eller avslagit begäran om biträde eller försvarare eller till sådant uppdrag förordnat annan, än part föreslagit.

Särskild talan skall föras genom besvär. Är fråga om beslut, som avses i 1, 2, 3 eller 7, åligge den som vill föra talan att, om beslutet meddelats vid sammanträde för förhandling, genast och eljest inom en vecka från den dag, då han erhöll del därav, anmäla missnöje; försummas det, äge han ej vidare rätt till talan. Rätten pröve genast, om anmälan rätteligen gjorts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten

Härigenom föreskrives att 1, 5 och 17 §§ lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Patentbesvärsrätten upptager som förvaltningsdomstol besvär mot beslut av patent- och registreringsverket enligt vad som föreskrives i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), varumär-

Patentbesvärsrätten upptager som förvaltningsdomstol besvär mot beslut av patent- och registreringsverket enligt vad som föreskrives i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), varumär-

Nuvarande lydelse

keslagen (1960:644) och namnlagen (1963:521).

Patentbesvärsrätten har sitt kansli i patent- och registreringsverket.

Föreslagen lydelse

keslagen (1960:644), namnlagen (1963:521) och lagen (1977:000) om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.

5 §

Finner avdelning vid överläggning till avgörande av patentmål att målet eller viss fråga är av särskild betydelse från principiell synpunkt, får avdelningen förordna att målet eller, om det kan ske, den särskilda frågan skall avgöras av domstolen i dess helhet. I mål om mönster, varumärke eller namn får i motsvarande fall avdelningen förordna att domstolens samtliga lagfarna ledamöter skall jämte avdelningen delta i avgörandet.

Finner avdelning vid överläggning till avgörande av patentmål att målet eller viss fråga är av särskild betydelse från principiell synpunkt, får avdelningen förordna att målet eller, om det kan ske, den särskilda frågan skall avgöras av domstolen i dess helhet. I mål om mönster, varumärke, namn eller utgivningsbevis för periodisk skrift får i motsvarande fall avdelningen förordna att domstolens samtliga lagfarna ledamöter skall jämte avdelningen delta i avgörandet.

17 §

I fråga om talan mot patentbesvärsrättens slutliga beslut finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), varumärkeslagen (1960:644) och namnlagen (1963:521).

I fråga om talan mot patentbesvärsrättens slutliga beslut finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), varumärkeslagen (1960:644), namnlagen (1963:521) och lagen (1977:000) om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.

Mot patentbesvärsrättens beslut, som ej är slutligt, får talan föras endast i samband med talan mot beslut i själva målet. Talan får dock föras särskilt när rätten har

1. ogillat invändning om jäv mot ledamot av rätten eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning,
2. avvisat ombud eller biträde.
3. utdömt vite eller straff för underlåtenhet att iakttaga föreläggande eller ålagt vittne eller sakkunnig att ersätta kostnad som vållats genom försumelse eller tredska.
4. förordnat angående ersättning för någons medverkan i målet.

Särskild talan som avses i andra stycket får föras av den som beslutet angår, om det har gått honom emot. Talan föres genom besvär hos regeringsrätten. Därvid äger bestämmelserna i 7 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift

dels att 3 § skall upphöra att gälla,

dels att i 2 § ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 1 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Av varje tryckt skrift, som framställt här i riket och här utgivits, skall boktryckaren från upplagan avtaga och utan betalning till ettvar av kungl. biblioteket samt universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg avlämna ett exemplar (biblioteksexemplar).

Av varje tryckt skrift, som framställt här i riket och här utgivits, skall boktryckaren från upplagan avtaga och utan betalning till ettvar av kungl. biblioteket samt universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå avlämna ett exemplar (biblioteksexemplar).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

¹ Senaste lydelse 1961:25.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1977-11-02

Närvarande: F. d. justitierådet Edling, justitierådet Brundin, regeringsrådet Ericsson och justitierådet Nordenson.

Enligt utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 29 september 1977 har regeringen på hemställan av statsrådet Romanus beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.,
2. lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål,
3. lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756),
4. lag om ändring i lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter,
5. lag om ändring i rättegångsbalken,
6. lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten,
7. lag om ändring i lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Göran Regner.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.

Rubriken

Lydelsen av rubriken är enligt lagrådets mening mindre lämplig, eftersom den tar direkt sikte på endast en – låt vara viktig – bestämmelse i lagen. Lagrådet föreslår, att rubriken får lyda: "Lag med vissa bestämmelser på tryckfrihetsförordningens område".

I §

Även utan särskilt stadgande torde vara klart, att begreppen "tryckt skrift" och "periodisk skrift" i den nu föreslagna lagen har samma innebörd som i TF. Tvekan kan däremot råda om motsvarande skall kunna anses gälla beträffande uttrycket "mångfaldigande", som i TF har en mer inskränkt innebörd än ordet i och för sig anger. För tydlighetens skull bör enligt lagrådets mening slutorden i lagtexten – i överensstämmelse med ordalagen i

I kap. 5 § första stycket TF i dess nya lydelse – lyda ”mångfaldigande av sådan skrift genom stencilering, fotokopiering eller liknande tekniskt förfarande”.

4 §

De ändringar i TF som träder i kraft den 1 januari 1978 innebär bl. a. att chefen för justitiedepartementet inte vidare kommer att ha någon befattning med övervakande av TF:s efterlevnad. Den granskning av tryckta skrifter som nu ankommer på justitieministern kommer således att upphöra. I konsekvens härmed upphör också den nu i 4 kap. 7 § och 13 kap. 4 § TF stadgade skyldigheten för boktryckare att tillställa justitieministern eller av honom förordnat tryckfrihetsombud s. k. granskningsexemplar. Slutligen kommer inte heller att finnas någon författningsreglerad befogenhet för justitieministern att i egenskap av övervakare av tryckfriheten anmäla tryckt skrift till åtal genom JK. Däremot kommer regeringen att kunna göra sådan anmälan.

Enligt de nya bestämmelserna är det JK som har tillsyn över tryckfriheten. I 9 kap. 1 § TF i dess nya lydelse stadgas sålunda, att JK har att vaka över att de gränser för tryckfriheten som anges i förordningen inte överskrids. Och liksom f. n. skall JK vara ensam åklagare i mål om tryckfrihetsbrott. TF i dess nya lydelse innehåller däremot inte några uttryckliga bestämmelser om sådan granskning av tryckt skrift som svarar mot den som f. n. sker genom justitieministern och de av honom förordnade tryckfrihetsombuden. Att någon form av granskning av tryckta skrifter har förutsatts skola äga rum även i fortsättningen framgår emellertid av den nya bestämmelsen i 4 kap. 4 § TF (jfr. 13 kap. 4 §), vari utsäges bl. a., att föreskrifter om skyldighet att bevara exemplar av tryckt skrift för granskning meddelas i lag.

Enligt MMU skulle de i TF tilltänkta lagbestämmelserna i princip stadga skyldighet för den som framställde tryckt skrift att bevara ett exemplar av skriften ett år från utgivningen och därunder hålla det tillgängligt för envar; i MMU:s lagförslag upptogs bestämmelser härom, beträffande här i riket framställda skrifter i 2 § och beträffande vissa utom riket framställda skrifter i 3 §. I remissprotokollet förklarar föredragande statsrådet, att han ansluter sig till detta förslag utom i vad det avser att granskningsexemplaret skall tillhandahållas envar; enligt föredraganden erbjöd den föreslagna ordningen ganska begränsade fördelar när det gällde allmänhetens möjligheter att delta i granskningen men medförde den å andra sidan ansevärd praktiska problem. Föredraganden uttalar slutligen, att skyldigheten att tillåta granskning av tryckt skrift mot denna bakgrund inte hade getts annan omfattning i departementsförslaget än den har i dag.

Den föreslagna lagbestämmelsen stadgar, med ordalag hämtade från den efter år 1977 ej längre gällande föreskriften i 4 kap. 6 § TF, skyldighet att under ett år bevara och på polismyndighets begäran för granskning tillhan-

dahålla ett exemplar av tryckt skrift. Innebörden av denna bestämmelse är enligt lagrådets mening inte fullt klar. Varken lagtexten eller de uttalanden som har gjorts under förarbetena till ändringarna i TF eller i remissprotokollet ger ett entydigt besked om arten eller omfattningen av den granskning av tryckta skrifter som skall kunna ifrågakomma eller i frågan vilken eller vilka myndigheter som skall äga ta initiativ till eller utföra sådan granskning. Med hänsyn till att dessa frågor är av stor principiell betydelse är det enligt lagrådets mening angeläget att det genom den föreslagna lagstiftningen sker ett klarläggande i dessa hänseenden.

Till en början torde det kunna hållas för visst att det inte var grundlagstiftarens tanke att polismyndighet skulle tilläggas befogenhet att på eget initiativ företa en granskning från tryckfrihetsrättsliga synpunkter av tryckta skrifers innehåll. Det remitterade förslaget torde ej heller – även om lagtexten är oklar på denna punkt – avse att ge polismyndighet en sådan granskningsbefogenhet. Stöd för denna tolkning är bl. a. föredragande statsrådets uttalande, att bestämmelsen om skyldighet att på polismyndighets begäran för granskning tillhandahålla exemplar av tryckt skrift inte innebär att polisen på eget initiativ skall övervaka att TF efterlevs, vare sig i fråga om missbruk av tryckfriheten eller i fråga om ordningsförselser, t. ex. underlåtenhet att ange tryckeri på tryckt skrift.

Mot bakgrunden av vad som förevarit i grundlagstiftningsärendet får det antagas ha varit tanken att den rätt att få tillgång till tryckta skrifter för granskning, som nu tillkommer chefen för justitiedepartementet, övertages av JK som ett led i hans allmänna uppgift att övervaka TF:s efterlevnad. Denna rätt för JK att få tillgång till tryckta skrifter bör enligt lagrådets mening komma till uttryck i den nu föreslagna lagen.

Det kan inte anses påkallat att JK berättigas att begära biträde av polismyndighet för att framtvinga ett tillhandahållande av viss skrift. Även kontrollen över att föreskrifterna om skyldighet att i tryckt skrift, som inte är att hänföra till bild- eller tillfällighetstryck, lämna uppgifter om vem som har tryckt eller mångfaldigat skriften och om ort och år för mångfaldigandet torde på tillfredsställande sätt kunna utövas av JK inom ramen för dennes allmänna tillsyns- och granskningsverksamhet.

I enlighet med vad som här har anförts förordar lagrådet, att i första stycket av 4 § tas upp bestämmelse om skyldighet att tillhandahålla JK ett exemplar av här i riket framställd tryckt skrift för granskning. Motsvarande föreskrifter beträffande utomlands framställd skrift bör bilda ett andra stycke av paragrafen; undantagsregeln beträffande skrift, som införts i endast enstaka exemplar, bör dock lämpligen tas upp i ett nytt tredje stycke av 4 §.

I samband härmed bör 4 § tredje stycket i departementsförslaget överföras till en särskild paragraf, betecknad 5 §, i följd varav 5 och 6 §§ i departementsförslaget bör erhålla beteckningarna 6 resp. 7 §.

Lagrådet förordar, att 4 och 5 §§ i den föreslagna lagen ges följande lydelse.

”4 § Den som här i riket framställer tryckt skrift är skyldig att under ett år, räknat från det skriften framställdes, bevara och efter anmodan av justitiekanslern tillhandahålla denne ett exemplar av skriften för granskning.

Beträffande sådan utom riket framställd tryckt skrift som anges nedan under 1 eller 2 och som införes till riket skall under ett år, räknat från det skriften infördes, motsvarande skyldighet åvila

1. i fråga om periodisk skrift, för vilken utgivningsbevis finnes eller skall finnas, den som här i riket är utgivare av skriften,

2. i fråga om skrift, som ej är periodisk och vilken är helt eller delvis avfattad på svenska språket, skriftens förläggare här i riket eller, om sådan förläggare ej finnes, den som har låtit utlämna skriften för spridning här.

I fall som avses i andra stycket 2 inträder ej skyldighet som där sägs, så länge endast enstaka exemplar av skriften har införts till riket.

5 § Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot 4 § dömes till böter eller fängelse i högst ett år. I ringa fall skall ej dömas till ansvar.

I mål om ansvar för brott som sägs i första stycket är justitiekanslern åklagare.”

Ikraftträdande

I den föreslagna övergångsbestämmelsen föreskrivs att äldre bestämmelser fortfarande skall gälla i fråga om skyldighet att för granskning bevara exemplar av tryckt skrift som har framställts före ikraftträdandet. Med ”äldre bestämmelser” torde åsyftas nu gällande stadgande i 4 kap. 6 § och därtill anslutande straffstadgande i 4 kap. 8 § TF. Dessa grundlagsstadganden upphör att gälla vid utgången av år 1977 utan att några övergångsbestämmelser har meddelats. I fråga om dem som vid sagda tidpunkt är skyldiga att enligt dessa stadganden bevara exemplar av tryckalster behövs därför i anslutning till den nu föreslagna lagen en övergångsvis gällande regel. Enligt lagrådets mening bör en sådan regel för dessa fall föreskriva en skyldighet att bevara tryckt skrift enligt bestämmelserna i den föreslagna lagen. Detta innebär bl. a. att den tid under vilken fortsatt skyldighet att bevara tryckt skrift består bör räknas från det den har framställts och ej längre från det den har utgått från tryckeriet. Regeln bör dock avse endast skrift som har utgått från tryckeriet.

I enlighet med det anförda torde övergångsregeln kunna föreskriva att bestämmelserna i 4 § första stycket och 5 § denna lag – i den lydelse som lagrådet har förordat – äger tillämpning även beträffande tryckt skrift som har framställts i tryckpress under år 1977 och som har utgått från tryckeriet. Vid den straffrättsliga prövningen av fall då föreskriven skyldighet har åsidosatts blir därvid att beakta att straff för gärning, som anses ha företagits före den 1 januari 1978, i vissa fall skall bestämmas med tillämpning av äldre lag enligt de principer för strafflags tillämpning i tiden som har fastslagits i 5 § brottsbalkens promulgationslag.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål

1 och 1 a §§

Enligt 12 kap. 1 § andra stycket TF i dess nya lydelse hänförs till tryckfrihetsmål ej endast mål angående ansvar eller enskilt anspråk på grund av tryckfrihetsbrott utan även mål angående ansvar eller enskilt anspråk på grund av brott som avses i 7 kap. 3 § TF (bl. a. brott av meddelare eller anskaffare). I prop. 1975/76:204 gjorde föredragande statsrådet vissa uttalanden angående vilka omständigheter som i olika fall bör grunda behörighet för viss tryckfrihetsdomstol att upptaga tryckfrihetsmål. I det lagförslag som nu är föremål för lagrådets granskning har forumfrågorna lösts i enlighet med vad sålunda uttalats; reglerna om behörig domstol i tryckfrihetsmål angående tryckfrihetsbrott upptages i 1 § och beträffande andra tryckfrihetsmål i 1 a §. Mot den reglering i sak som forumfrågorna sålunda erhållit har lagrådet ingen erinran; på en punkt i förslaget vill lagrådet dock föreslå en ändring.

Enligt tredje stycket i 1 a § skall där avsett tryckfrihetsmål, om den misstänkte saknar känt hemvist inom riket, upptagas av tingsrätt, som är behörig att upptaga tryckfrihetsmål i det län där han har att svara i mål enligt rättegångsbalken (RB). Innebörden av denna bestämmelse torde vara att ge behörighet åt tryckfrihetsdomstol i det län, inom vilket den allmänna underrätt är belägen där den misstänkte enligt RB har att svara. Enligt lagrådets mening skulle dock genom en sådan hänvisning till RB regelsystemet för det undantagsfall att den misstänkte saknar känt hemvist i Sverige bli ganska invecklat. Lagrådet föreslår, att behörighet i detta fall tilläggas tryckfrihetsdomstol i det län, inom vilket den ort är belägen där brottet förövades eller – med tanke på brott som får anses vara begånget utomlands – där den misstänkte gripits eller eljest uppehåller sig. Att en sådan regel på grund av stadgandet i 13 § kommer att gälla även mål som avser endast enskilt anspråk torde ej möta betänkligheter.

1 b §

I samband med att i nyssnämnda proposition framlades förslag att åtal enligt 7 kap. 3 § TF mot den som meddelat eller anskaffat uppgift för publicering skulle handläggas i den för tryckfrihetsmål stadgade ordningen berördes även frågan om icke mål om ansvar för viss närstående brottslighet borde kunna upptagas till gemensam handläggning med tryckfrihetsmålet. Föredraganden uttalade sig för att möjlighet skulle öppnas till en sådan sammanföring av mål i de fall där ett särskiljande av målen skulle innebära att samma gärning blev föremål för två rättegångar eller att annars betydande processuella olägenheter följde. Enligt föredragandens tanke skulle emellertid inte den gemensamma handläggningen innebära, att frågan om den tryckfrihetsmålet närstående brottsligheten bedömdes av juryn; prövningen i

denna del skulle vara förbehållen rätten.

Det till lagrådet nu remitterade lagförslaget bygger på dessa tankegångar. Någon närmare utredning angående behovet av den föreslagna lagstiftningen har emellertid ej skett, och ej heller har förslagets innebörd i förhållande till RB:s regler fått någon belysning i remissen. Det är dock tydligt, att förslaget är förenat med åtskilliga svårigheter. Dessa hänger uppenbarligen samman med att själva tryckfrihetsmålet som regel skall handläggas i särskild ordning – av tingsrätt, bestående av tre eller fyra lagfarna domare, och under medverkan av jury – medan mål angående den brottslighet i övrigt som anses böra bedömas i sammanhang med tryckfrihetsmålet enligt allmänna regler skulle ha handlagts i ordinär process, dvs. av en lagfaren domare med nämnd.

Enligt RB gäller den regeln (14:7 och 45:3), att mål för vilka gäller olika rättegångsformer ej kan förenas i en rättegång. En sådan regel har också hittills ansetts självklar; för att två mål skall kunna sammanföras till en processuell enhet måste formen för handläggningen – och därmed även rättens sammansättning – vara densamma. Är så ej fallet, måste för att en sammansmältning fullt ut skall kunna komma till stånd den ena processformen få segra över den andra. Av förklarliga skäl har man emellertid enligt förslaget inte velat låta åtalet för det "vanliga" brottet prövas i den för tryckfrihetsmål stadgade ordningen. Uppgiften att pröva skuldfrågan i denna del är något helt främmande för den svenska juryn. I detta dilemma har man valt en mellanform: att sammanföra de båda målen till gemensam handläggning vid en och samma domstol – tryckfrihetsdomstolen – men låta prövningen ankomma beträffande tryckfrihetsmålet på rätten under medverkan av jury och beträffande brottsligheten i övrigt på enbart rätten, bestående av tre eller fyra lagfarna domare eller alltså i en sammansättning i brottmål som är okänd för vår nutida processordning.

Enligt lagrådets åsikt är denna lösning icke invändningsfri. Genom en förening av målen i den form som föreslagits vinnes icke fullt ut det egentliga syftet eller att få en enhetlig bedömning av målen till stånd; den möjligheten är inte utesluten att, i fall en och samma fråga är avgörande betydelse i båda måldelarna, frågan kan avgöras av juryn på ett och av rätten på ett annat sätt. Å andra sidan är det principiellt betänkligt att ett brottmål, enbart på den grund att det har samband med ett tryckfrihetsåtal, skall inordnas under en annan processform – och därtill en nyskapad sådan – än den för brottet eljest gällande. Värdet av den föreslagna lagstiftningen kan därför enligt lagrådets mening starkt ifrågasättas, i synnerhet som den antagligen skulle få tillämpning endast i sällsynta undantagsfall. Att i lagstiftningen infoga de tilltänkta nya processreglerna, som i ett viktigt hänseende bryter mot processordningen i övrigt, torde vidare medföra åtskilliga lagtekniska problem, vilka inte kan överblickas utan närmare undersökning.

Skulle trots de framförda invändningarna den föreslagna ordningen anses böra genomföras, vill dock lagrådet föreslå en delvis annorlunda reglering än den förslaget innehåller. Till en början torde böra tillses, att den som är åtalad

för det brott som har samband med tryckfrihetsåtalet får tillfälle att påverka frågan om en förening av åtalen och därmed frågan om valet av processform. Beslut om förening av åtalen bör alltså ej få ske utan att han fått tillfälle att yttra sig. Vidare bör han få befogenhet att överklaga beslut varigenom mål förenats.

Den remitterade lagtexten innehåller en föreskrift, enligt vilken fråga om förening av tryckfrihetsmål med annat brottmål skall prövas av tingsrätt som är behörig att ta upp tryckfrihetsmålet. Där ges också en föreskrift om särskild talan mot rättens beslut. Av dessa föreskrifter, som inte har närmare kommenterats i remissprotokollet, torde kunna utläsas att beslut i fråga om förening av målen avses kunna träffas av rätten redan innan åtal har väckts, dvs. medan förundersökning ännu pågår, i båda målen eller i något av dem. Möjligheten för den tingsrätt som är tryckfrihetsdomstol att förordna om förening av målen förutsätter tydligen att den tingsrätten enligt RB:s regler är laga domstol även beträffande det brottmål som äger samband med tryckfrihetsmålet.

I den allmänna brottmålsprocessen förutsätts att fråga, huruvida flera åtal skall handläggas i en rättegång, inte kan prövas av rätten förrän åtalen har väckts. Detta framgår av 45 kap. 3 § RB. Vidare gäller enligt en bestämmelse i samma lagrum – utöver det berörda kravet att samma rättegångsform skall vara tillämplig – att åtal ej får förenas, med mindre åtalen har väckts vid samma domstol och denna är behörig. Lagrådet hyser den bestämda uppfattningen att, även om kravet beträffande rättegångsformen uppges, övriga villkor, som RB uppställer för att förening av åtal skall få ske, likväl inte bör rubbas i detta sammanhang.

Vad gäller det principiella kravet att domstol, för att förening av åtal skall kunna komma till stånd vid domstolen, måste vara behörig beträffande samtliga åtalen medger RB:s forumregler att åtal, som har processuellt samband med varandra, i allmänhet kan handläggas gemensamt. I fall då de allmänna forumreglerna inte ger domstolen erforderlig behörighet är den vanligen behörig med stöd av de särskilda bestämmelserna i 19 kap. 3 eller 6 § RB. Enligt dessa bestämmelser har domstol, som är behörig med avseende på ett åtal, möjlighet att i där angivna fall ta upp även annat åtal, om visst samband råder mellan åtalen. Ordalagen i dessa bestämmelser motsäger inte en tolkning, enligt vilken de skulle kunna vinna tillämpning även i fall då där föreskrivet samband finns mellan ett tryckfrihetsåtal och annat åtal; som följd av ett stadgande i 19 kap. 9 § första stycket RB skulle dock endast tingsrätt som är tryckfrihetsdomstol kunna bli behörig i fråga om båda åtalen. Dessa bestämmelser har emellertid tillkommit utan tanke på att tryckfrihetsprocess och annan rättegång skulle behöva samordnas. Mot bakgrund av det sagda bör till undanröjande av varje tveksamhet en särskild forumregel tas in i förevarande lag, lämpligen såsom en inledande bestämmelse i 1 b §.

Den bestämmelse i paragrafen som anger när tryckfrihetsmål får förenas med annat brottmål bör i enlighet med det anförda utformas med utgångs-

punkt från att den i RB antagna principen, innebärande att rätten kan besluta i fråga om sådan förening först när åtalet har väckts, gäller även här. Lagtexten i förslaget torde vidare böra jämkas så att den, utan att ange något typfall, enbart kommer att innehålla den föreslagna allmänna föreskrift enligt vilken förening av målen får ske.

Det torde vara förutsatt i remissen att fråga om förening av målen skall tas upp i tryckfrihetsmålet. Eftersom frågan enligt vad lagrådet förordar alltid skall prövas sedan åtal har väckts, blir rättens beslut alltid ett beslut under rättegången. Rätt till särskild talan mot beslut, varigenom mål förenats, torde böra föreligga utan inskränkning. Har JK:s framställning däremot avslagits, bör särskild talerätt tillkomma endast JK.

I tryckfrihetsmål är JK alltid åklagare. I den egenskapen har han att fullgöra vad som ankommer på åklagare redan under förundersökningen i målet. Praktiska skäl talar för att JK får en motsvarande ställning i mål som äger ett här avsett samband med tryckfrihetsmål. Han kan därvid ta befattning med utredningen angående all den brottslighet som bör tas upp i ett sammanhang. En sådan samordning ger JK möjlighet att samtidigt ta ställning till de olika åtalsfrågorna och väcka åtalet. Bestämmelsen i förslaget angående JK:s åklagarfunktion torde sålunda böra jämkas och ges den innebörden att JK är åklagare i mål som äger sådant samband med tryckfrihetsmål att båda målen må – enligt föreskriften i paragrafen om förening av mål – handläggas i en rättegång. En sådan regel torde innebära att det i det enskilda fallet får ankomma på JK och vederbörande allmänneåklagare att komma överens om huruvida det vanliga brottmålet bör övertas av JK redan på förundersökningsstadiet.

På grund av det anförda vill lagrådet – för den händelse möjlighet anses böra öppnas att med tryckfrihetsmål förena annat brottmål – föreslå att 1 b § får följande lydelse.

”1 b § Åtal för brott, som äger samband med tryckfrihetsbrott eller brott enligt 7 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen, må väckas vid den tingsrätt som äger upptaga åtal för det sist angivna brottet, om rätten med hänsyn till utredningen eller annan omständighet finner lämpligt, att åtalet upptagas av samma domstol.

Tryckfrihetsmål, vari talan föres om ansvar, och annat brottmål må, utan hinder av att för målen samma rättegångsform ej är tillämplig, handläggas i en rättegång, om det på grund av målens samband med varandra skulle vara till allvarig olägenhet att målen handläggas i skilda rättegångar. Sker huvudförhandling i rättegången inför jury, skall dock talan, som ej är att hänföra till tryckfrihetsmål, prövas enbart av rätten.

Fråga om förening av mål enligt andra stycket prövas av rätten på framställning av justitiekanslern. Över framställningen skall den tilltalade i det mål, som ej är att hänföra till tryckfrihetsmål, beredas tillfälle att yttra sig. Talan mot rättens beslut, varigenom mål förenats, föres särskilt. Mot beslut, varigenom framställning om förening av mål avslagits, må särskild talan föras

av justitiekanslern.

I mål, som enligt andra stycket må förenas med tryckfrihetsmål, är justitiekanslern åklagare.”

3 §

Bestämmelserna i 1 b § i det remitterade förslaget torde innebära, att sedan beslut om förening av målen meddelats, de båda målen vid tillämpning av såväl RB:s bestämmelser som stadgandena i 1949 års lag är att betrakta som ett enda mål, självfallet dock med de modifikationer som följer av att det åtal som inte skall prövas enligt föreskrifterna om handläggning av tryckfrihetsmål prövas enbart av rätten.

Av det sagda följer, att bestämmelsen i andra stycket av nu förevarande paragraf om utsättande av tid för huvudförhandling blir, i fall då förening av mål skett med stöd av 1 b §, utan vidare tillämplig på målet i dess helhet, dvs. såväl det ursprungliga tryckfrihetsmålet som det därmed förenade vanliga brottmålet. Under sådana förhållanden synes den föreslagna nya bestämmelsen i andra stycket tredje punkten av denna paragraf vara överflödig och närmast vilseledande. Lagrådet vill därför förorda att denna bestämmelse utgår. I samband därmed bör orden ”inför juryn” i andra stycket andra punkten likaledes utgå.

En ändring av andra stycket i enlighet med det anförda påkallar en mindre jämkning i paragrafens tredje stycke, eftersom orden ”i annat fall”, i detta stycke direkt hänför sig till tredje punkten i andra stycket. Lagrådet föreslår därför, att inledningen till tredje stycket får lyda:

”Tryckfrihetsmål, vari jury ej skall medverka, varde, sedan beredandet ——”.

11 §

I det remitterade förslaget har intagits en regel som säger att, när juryn funnit brott föreligga och rådrum är oundgängligen nödvändigt för domens beslutande och avfattande, tiden för domens meddelande kan förlängas med högst en vecka. Regeln är avfattad efter mönster av bestämmelsen i 30 kap. 7 § RB i fråga om dom i brottmål när den tilltalade är häktad.

Lagrådet har ingen erinran mot att en regel om anstånd införs och finner — på skäl som har anförts i remissen om det angelägna i att dom meddelas skyndsamt — parallelliteten med rättegången vid åtal mot häktad riktig.

I det remitterade förslaget har införts vidgade möjligheter till förening av mål, vilket innebär bl. a. att tryckfrihetsmål och vanligt brottmål kan komma att förenas. I RB förutsätts, utan att det uttryckligen anges, att i mål som har förenats i en rättegång gemensam dom skall meddelas. Detta framgår bl. a. av att i balken endast anges vissa fall, då undantag får göras från denna princip. I mål som handläggs vid tingsrätt som är tryckfrihetsdomstol kan enligt det

remitterade förslaget domen komma att avse åtal för såväl tryckfrihetsbrott eller brott enligt 7 kap. 3 § TF som annat brott. Domen kan sålunda komma att i skilda delar grunda sig liksom hittills på både friande och fällande uttalanden av juryn, men den kan också komma att till viss del avse brottslighet till vilken juryn ej har tagit ställning. Det sagda föranleder lagrådet att föreslå att undantagsregeln får tillämpas generellt i sådana fall där det är oundgängligen nödvändigt med uppskov.

Förslaget till lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756)

9 och 9 a §§

Rörande de föreslagna nya bestämmelserna om tystnadsplikt i 9 § första stycket radioansvarighetslagen (RAL) har föredragande statsrådet i remissprotokollet uttalat, att bestämmelserna motsvarar de nya reglerna om tystnadsplikt i 3 kap. 3 § TF och att de har utformats efter mönster av dessa. I övrigt har bestämmelserna lämnats utan kommentar.

Vad först angår själva den grundläggande bestämmelsen om tystnadsplikt finns i och för sig ingen anledning till erinran mot den utvidgning av personkretsen som förslaget innebär. Från terminologisk synpunkt kan det emellertid ifrågasättas om uttrycket "tjänsteman" lämpligen bör behållas. Sedan RAL:s tillkomst har tjänstemannabegreppet i svensk rätt fått ett förändrat innehåll. I lagstiftning som rör den offentliga verksamheten är begreppet på väg att utmönstras. Mot den bakgrunden vill lagrådet för sin del förorda, att den personkrets som nu avses med "tjänsteman" i stället anges med uttrycket "den som är eller har varit anställd hos programföretaget".

Lagrådet vill vidare föreslå, att själva tystnadspliktsbestämmelsen tas upp i två särskilda punkter i ett första stycke, varvid i första punkten regleras tystnadsplikten för den nyss angivna personkategorin, under det att motsvarande tystnadsplikt för dem som tagit befattning med visst radioprogram eller nyhetsmeddelande behandlas i andra punkten. De undantagsregler som i det remitterade förslaget har tagits upp i första stycket under punkterna 1–5 bör då tagas upp i ett nytt andra stycke. Av skäl som lagrådet kommer att ange senare blir det i förevarande paragraf inte behov av något stadgande motsvarande det nuvarande andra stycket.

Från rätts- och lagtekniska synpunkter går de föreslagna reglerna om undantag från tystnadsplikten inte helt fria från invändningar. Bestämmelserna ger inte alldeles entydiga besked om sin innebörd och räckvidd. De synes delvis ge utrymme för tolkningar som inte har varit avsedda. Åtminstone i vissa hänseenden kan en motsvarande kritik riktas mot bestämmelsernas motsvarighet i 3 kap. 3 § TF. Då det å andra sidan får anses angeläget att den sakliga överensstämmelsen mellan undantagsreglerna i sistnämnda lagrum och de nu ifrågavarande reglerna i RAL som eftersträvas också återspeglas i en nära formell överensstämmelse, finner lagrådet att

förslaget i denna del i princip bör godtagas. För att en full saklig överensstämmelse skall uppnås bör dock reglerna enligt lagrådets mening underkastas vissa redaktionella jämkningar.

Lagrådet förordar i enlighet med det anförda att paragrafen får följande lydelse.

”9 § Den som är eller har varit anställd hos programföretaget får ej röja vad han i sin verksamhet inom företaget erfarit om vem som författat eller framställt program, framträtt i program eller lämnat meddelande för offentliggörande i program. Motsvarande tystnadsplikt åligger programutgivare och envar annan, som har tagit befattning med tillkomsten eller sändningen av radioprogram eller nyhetsmeddelande för sådant program.

Vad i första stycket sägs skall dock ej gälla, om

1. den vilkens identitet röjes samtyckt därtill;
2. i mål som sägs i 7 § tredje stycket fråga är, huruvida den, mot vilken talan föres, enligt denna lag är ansvarig för brottet eller är skadeståndsskyldig;
3. i fall som avses i 5 § andra stycket fråga är om sådant brott mot rikets säkerhet som angives i 7 kap. 3 § första stycket i tryckfrihetsförordningen;
4. i fall som avses i 5 § andra stycket fråga är om brott enligt 7 kap. 3 § första stycket 2 eller 3 tryckfrihetsförordningen och rätten finner det erforderligt att vid förhandling uppgift lämnas, huruvida den som är tilltalad eller skäligen misstänkt för brottet har lämnat meddelandet;
5. rätten av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse finner det vara av synnerlig vikt att uppgift i saken lämnas vid vittnesförhör eller förhör med part under sanningsförsäkrän.”

I nuvarande 9 § finns en straffbestämmelse som säger att brott mot paragrafen bestraffas med böter eller fängelse. Åtal får väckas endast efter angivelse av målsäganden; åklagare är JK.

I brottsbalken (BrB) ersattes den 1 januari 1976 bestämmelsen i 20 kap. 3 § om brott mot tystnadsplikt som begåtts av ämbetsman med en ny straffbestämmelse. Denna föreskriver, utan angivande av personkrets, ansvar för var och en som uppsåtligen eller av oaktsamhet yppar vad han till följd av lag eller annan författning är pliktig hemlighålla. I samband därmed upphävdes de straffbestämmelser rörande brott mot tystnadsplikt som fanns i olika specialförfattningar och som genom den nya ansvarsregeln blev överflödiga. I fråga om RAL anförde föredragande statsrådet följande (prop. 1975:78 s. 149).

I 9 § radioansvarighetslagen (1966:756) finns en bestämmelse om förbud för den som har att ta befattning med radioprogram att avslöja vem som har författat eller framställt program m. m. Förbudet är förenat med straffansvar och har motsvarighet i 3 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen. Ändring av dessa båda straffbestämmelser bör anstå tills andra ändringar i tryckfrihetsförordningen på sätt jag senare återkommer till aktualiseras.

Efter förslag i prop. 1975/76:204 ändrades straffbestämmelsen i 3 kap. 5 § TF så att den i 3 kap. 3 § förordningen upptagna tystnadsplikten straffsanktionerades i överensstämmelse med 20 kap. 3 § BrB. Att en fristående straffbestämmelse behölls i förordningen torde ha betingats bl. a. av dennas karaktär av grundlag.

Lagrådet finner att brott mot tystnadsplikt som åligger någon enligt RAL nu bör regleras på samma sätt som vid den allmänna översynen av 20 kap. BrB. Såsom har skett i andra liknande fall bör alltså själva straffbestämmelsen utgå ur RAL. Bestämmelserna som rör åtal bör däremot kvarstå i lagen, eftersom dessa har ett delvis annat sakligt innehåll än de allmänna bestämmelserna i 20 kap. 5 § BrB.

I den föreslagna 9 a § har intagits en straffbestämmelse rörande otillåten efterforskning. Även här finns en särskild regel om åtal. Det synes lämpligt att sammanföra lagens regler om straff och åtal i en gemensam paragraf. Härvid torde utan olägenhet lagen kunna ges nya paragrafnummer i en följd från och med 9 §.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

Bestämmelserna om vittne i 36 kap. RB vilar på grundsatsen att envar är skyldig att avge vittnesmål inför domstol. Enligt kapitlet gäller vissa inskränkningar i vittnesplikten. Bestämmelserna i 5 § första stycket reglerar sålunda uppkommande konflikter mellan vittnesplikten och i lag eller annan författning föreskriven tystnadsplikt. Från systematisk synpunkt vore det önskvärt, om i anslutning till dessa också upptogs vad 3 kap. 3 § TF och 9 § RAL innehåller om att endast i den mån där anges den där stadgade tystnadsplikten skall vika för vittnesplikten. Med hänsyn till TF:s karaktär av grundlag och till att RAL även i systematiskt hänseende nära ansluter till denna är det emellertid befogat att detta frågekomplex regleras separat. Enligt lagrådets uppfattning bör det emellertid i 36 kap. RB göras en erinran om undantagsstadgandena i 3 kap. 3 § TF och 9 § RAL. En sådan erinran kan lämpligen tas upp som ett nytt sjätte stycke i 36 kap. 5 § RB och därmed till följd av hänvisningen i 37 kap. 5 § få avseende även på partsförhör. Den kan ges följande lydelse.

”Att den som har tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 9 § radioansvarighetslagen (1966:756) i vissa fall må utan hinder därav höras som vittne om förhållande som tystnadsplikten avser, därom stadgas i nämnda lagrum.”

36 kap. 6 a § och 37 kap. 5 §

Den i 36 kap. 6 a § föreslagna bestämmelsen om skyldighet för domstol att i fall, då den som har tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § TF eller 9 § RAL skall höras som vittne om förhållande som tystnadsplikten avser, inhämta yttrande från

företag, hos vilket den som skall höras har fått kännedom om förhållandet, ger inte lagrådet anledning till någon saklig erinran. Lagrådet vill emellertid förorda att stadgandet förs in som ett nytt andra stycke i 8 § av kapitlet i stället för att tagas upp i en helt ny paragraf. Om detta godtages, bör den föreslagna hänvisningen i 37 kap. 5 § anpassas härefter.

49 kap. 4 §

Enligt RB gäller som huvudregel, att särskild talan inte får föras mot beslut, varigenom part eller annan förelagts att vid viss påföljd fullgöra något i rättegången. Sålunda föreligger inte rätt till talan mot beslut, varigenom någon förelagts att vid vite fullgöra sin vittnesplikt. Enligt 49 kap. 8 § tredje stycket RB äger emellertid den som är missnöjd med beslutet att i samband med särskild talan mot beslut, varigenom föreläggandet tillämpats, påkalla prövning av dess giltighet. Vad nu sagts innebär t. ex. att, om rätten i fall som avses i 36 kap. 5 § första stycket RB funnit ett vittne vara skyldigt att vittna trots honom eljest åvilande tystnadsplikt, beslutet inte kan särskilt överklagas av vittnet; först när fråga uppkommer om att utdöma ett vite som rätten ålagt vittnet för att förmå honom att fullgöra sin vittnesplikt, kan vittnet föra särskild talan mot beslutet härom.

I remissen föreslås nu, att denna reglering skall brytas när det gäller beslut, varigenom rätten enligt 3 kap. 3 § 5 TF eller 9 § första stycket 5 RAL funnit det vara av synnerlig vikt att uppgift lämnas vid vittnesförhör eller förhör med part under sanningsförsäkran. Mot beslutet skulle enligt förslaget särskild talan vara tillåten; lagrådet utgår från att en sådan talerätt skall tillkomma endast den person som skall höras.

Skäl för att bereda beslut av denna art en särställning i jämförelse med andra beslut om hörande av vittne eller part har inte framlagts i remissen i vidare mån än att ordningen med en särskild besvärstalan ansetts skola innebära en förstärkning av det tryckfrihetsrättsliga anonymitetsskyddet. Enligt lagrådets mening kan det emellertid inte hävdas, att den tryckfrihetsrättsliga anonymiteten är mer skyddsvärd än den enskildes intresse av att de förtroenden han lämnat sin läkare eller advokat icke yppas eller statens intresse av att dess anställda ej röjer förhållanden som i det allmännas intresse skall hållas hemliga. Härtill kommer att det inte är vittnet – eller parten som skall höras under sanningsförsäkran – utan den som åtnjuter anonymitetsskyddet som är bärare av intresset att tystnadsplikten upprätthålls mot uppgiftsplikten i rättegången och att därför vittnets – resp. partens – personliga intresse i saken kan lämnas åt sidan. Avgörande skäl talar alltså för att, även när det gäller den tryckfrihetsrättsliga tystnadsplikten, rättens bedömning av konflikten med uppgiftsplikten i rättegång skall godtagas och att – när fråga är om vittnesförhör-bedömningen får dragas under högre rätts prövning först när tvångsmedel verkligen måste tillgripas.

Med hänsyn till det anförda avstyrker lagrådet förslaget till ändring i 49 kap.

4 § RB.

Lagrådet vill tillägga att om förslaget ändock skulle anses böra genomföras, det torde böra närmare undersökas om inte motsvarande reglering bör ske i andra processrättsliga lagar som t. ex. förvaltningsprocesslagen och lagen om patentbesvärsrätten.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten*1 och 17 §§*

Om rubriken till den föreslagna lagen om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m. ändras i enlighet med lagrådets förslag, bör lydelsen av dessa paragrafer anpassas därefter.

4 §

Liksom i mål om mönster, varumärke eller namn bör i mål om utgivningsbevis för periodisk skrift minst två lagfarna ledamöter ingå i rätten. Paragrafens tredje stycke bör kompletteras i enlighet härmed.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-11-03

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Romanus

Proposition om följdlagstiftning till 1976 års reform beträffande tryckfriheten

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.,
2. lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål,
3. lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756),
4. lag om ändring i lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter,
5. lag om ändring i rättegångsbalken,
6. lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten,
7. lag om ändring i lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Förslaget till lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.

Jag har ingen erinran mot lagrådets förslag i fråga om *rubriken* till den nya lagen och i fråga om tillägget till 1 §.

Vad beträffar 4 § vill jag erinra om att den tryckfrihetsrättsliga reform som beslöts år 1976 innebär att tillsynen över tryckfriheten skall flyttas över från justitieministern till justitiekanslern. Enligt 9 kap. 1 § TF i dess nya lydelse har JK sålunda att vaka över att de gränser för tryckfriheten som anges i förordningen inte överskrids. Reformen innebär också att det särskilda övervakningssystemet med tryckfrihetsombud avskaffas utan att ersättas

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 29 september 1977.

med något annat system. Som skäl för detta anfördes under förarbetena bl. a. att det nuvarande systemet var förenat med åtskilliga brister och att tillsynen torde kunna fungera väl så effektivt genom massmediernas inbördes bevakning samt anmälningar från polis och allmänhet (SOU 1975:49 s. 307, prop. 1975/76:204 s. 84 f, 123 f). Innebörden av reformen i denna del är att JK skall övervaka tryckfriheten och att den erforderliga granskningen av skrifter skall utföras – förutom av honom själv – av i första hand allmänheten (jfr Ds Ju 1976:18 s. 16). Att polismyndighet inte skall ha någon befogenhet att på eget initiativ företa en granskning från tryckfrihetsrättsliga synpunkter framgår av 9 kap. 2 § första stycket TF och uttalanden i 1976 års proposition (prop. 1975/76:204 s. 123 f). En erinran om detta har dessutom tagits in i remissprotokollet. Det remitterade förslaget har utformats från dessa utgångspunkter.

Enligt min mening kan det vara av visst värde att JK kan påkalla biträde av polismyndighet när han vill ha tillgång till en skrift. Därigenom vinner man en viss garanti för att skriften verkligen tillhandahålls och att detta sker utan dröjsmål. Mot denna bakgrund har 4 § avfattats efter mönster av gällande 4 kap. 6 § TF. Givetvis innebär den valda avfattningen inte – lika litet som 4 kap. 6 § TF i dag – att polismyndigheten ges befogenhet att använda tvångsmedel.

Med hänvisning till det anförda är jag inte beredd att i sak frånga förslaget i denna del. Såsom MMU har föreslagit bör utgångspunkten för tidberäkningen vara utgivningsdagen. Vidare bör 4 § omarbetas redaktionellt, i huvudsak efter de linjer lagrådet har föreslagit. Bestämmelserna bör härvid delas upp på två paragrafer betecknade 4 och 5 §§.

I fråga om 6 § i det remitterade förslaget föreslår jag att bestämmelserna där om avgifter i tryckfrihetsärenden.

F. n. utgår avgift för expeditioner beträffande tryckfrihetsärenden enligt expeditionskungörelsen (1964:618, omtryckt 1976:383, ändrad senast 1977:131). Avgift utgår bl. a. för utgivningsbevis för periodisk skrift och bevis om ändring av periodisk skrifts titel samt för utdrag ur registret över periodiska skrifter. Eftersom expeditionskungörelsens bestämmelser om avgift inte gäller expedition som utfärdas av bl. a. patent- och registreringsverket (1 § kungörelsen), bör bestämmelser om avgift för expedition i tryckfrihetsärenden inte längre meddelas i expeditionskungörelsen utan i annan regeringsförfattning. Detta förutsätter att riksdagen bemyndigar regeringen att meddela erforderliga föreskrifter. Bemyndigandet bör avse avgifter i ärenden om utgivningsbevis och avgift för utdrag ur registret över periodiska skrifter.

För patent- och registreringsverket gäller att kostnaderna för dess verksamhet skall täckas av de avgifter verkets kunder erlägger (jfr prop. 1976/77:100 bil. 14 s. 63). Den principen bör gälla också för de nya uppgifter som verket föreslås få. Jag vill framhålla att nu ifrågavarande avgifter givetvis inte bör sättas högre än att intäkterna därav svarar mot verkets kostnader för

handläggningen av de nya ärendena.

Medelsbehovet för de arbetsuppgifter som skall överföras från justitiedepartementet till patent- och registreringsverket kan beräknas till 100 000 kr. för perioden den 1 januari—den 30 juni 1978, vilket motsvarar två biträdestjänster samt omkostnader för dem. Jag räknar med att motsvarande besparing skall bli möjlig inom det anslag som har fastställts för justitiedepartementet för innevarande budgetår.

Jag har i den nu behandlade frågan samrått med chefen för handelsdepartementet. Jag har därvid inhämtat att denne avser att föreslå regeringen att patent- och registreringsverket för budgetåret 1977/78 får överskrida förslagsanslaget E1. Patent- och registreringsverket med 100 000 kr.

Föreskrifterna i 6 § i det remitterade förslaget bör delas upp på två paragrafer. Med anledning av att 4 § i det remitterade förslaget bör delas upp på två paragrafer, 4 och 5 §§, bör de paragrafer som ersätter 6 § betecknas 7 och 8 §§.

Vad lagrådet har föreslagit i fråga om *övergångsbestämmelserna* bör i huvudsak godtas.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål

Vad lagrådet har föreslagit i fråga om *1 a §* bör godtas.

Lagrådet har funnit förslaget till *1 b §* förenat med åtskilliga svårigheter. Man pekar bl. a. på regeln enligt rättegångsbalken (14:7 och 45:3) att mål för vilka gäller olika rättegångsformer inte kan förenas i en rättegång. Lagrådet anför vidare bl. a. att värdet av den föreslagna lagstiftningen kan starkt ifrågasättas, i synnerhet som den antagligen skulle få tillämpning endast i sällsynta undantagsfall.

Enligt min mening finns inte anledning att räkna med att den föreslagna ordningen skall leda till några särskilt svårbemästrade problem. Att man i vissa avseenden är hänvisad till lösningar som är delvis nya är i och för sig inget skäl att avstå från att avhjälpa brister i nuvarande ordning.

Utan tvivel kan situationer inträffa då nuvarande ordning kan ställa domstolarna inför stora svårigheter. Jag kan hänvisa till det exempel som anfördes i grundlagstiftningsärendet (prop. 1975/76:204 s. 119). En lösning av den typ som det remitterade förslaget innehåller torde ge möjlighet till en enhetlig bedömning i flertalet fall. Att dessa fall i och för sig inte kan beräknas bli särskilt många är ingen avgörande invändning mot förslaget. Över huvud taget är ju tryckfrihetsmålen och de därmed sammanhängande målen tillsammans en mycket liten målgrupp. Jag ser alltså ingen anledning att avstå från en lösning efter förslagets riktlinjer.

När det gäller den närmare utformningen av lösningen är olika vägar framkomliga. Lagrådet har här förordat en delvis annorlunda reglering än den

departementsförslaget innehåller. I och för sig är skillnaderna mellan förslagen ganska obetydliga. Då emellertid vad lagrådet har förordat ansluter något närmare till rättegångsbalkens regelsystem vill jag inte motsätta mig lagrådets alternativ.

Med den av lagrådet föreslagna lydelsen av 1 b § får det tillägg till 3 § andra stycket som gjorts i det remitterade förslaget anses överflödigt. Jag föreslår därför att det får utgå. Därvid bör tredje stycket i paragrafen jämkas på sätt lagrådet har föreslagit.

I fråga om 11 § förordar jag att möjligheten till anstånd vidgas i enlighet med lagrådets förslag.

I övrigt bör vissa redaktionella ändringar vidtas i det remitterade förslaget.

Förslaget till lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756)

I fråga om 5 § *andra stycket* förordar jag en mindre redaktionell jämkning.

Jag har ingen erinran i sak mot de förtydliganden som lagrådet har förordat beträffande 9 § *första stycket* i det remitterade förslaget. Bestämmelsen i fråga bör dock redigeras i enlighet med vad som har skett i det remitterade förslaget.

Tillräckliga skäl att i detta sammanhang göra ändringar i 9 § *andra stycket* föreligger inte. Frågan torde få övervägas i samband med det fortsatta arbetet på en ny yttrandefrihetsgrundlag.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

Lagrådet förordar att en erinran om att bestämmelserna i 3 kap. 3 § TF och 9 § radioansvarighetslagen innebär att den som har tystnadsplikt i vissa fall ändå får höras som vittne skall tas upp i ett nytt sjätte stycke i 36 kap. 5 §. Jag vill inte motsätta mig det förslaget. Inte heller har jag något att erinra mot att bestämmelsen i 36 kap. 6 a § i det remitterade förslaget förs in som ett nytt andra stycke i 36 kap. 8 §. Till följd därav bör en jämkning ske i 37 kap. 5 §.

Förslaget till ändring i 49 kap. 4 § avstyrks av lagrådet. Därvid åberopas att det enligt rättegångsbalken som huvudregel gäller att särskild talan inte får föras mot beslut, varigenom part eller annan förelagts att vid viss påföljd fullgöra något i rättegången. Enligt lagrådet kan det inte hävdas att den tryckfrihetsrättsliga anonymiteten är mer skyddsvärd än övriga intressen som rättegångsbalkens förbud mot att någon höras som vittne skall skydda. Lagrådet finner avgörande skäl tala för att rättens bedömning skall godtas i fråga om vittnesplikten för dem som har tystnadsplikt enligt TF och radioansvarighetslagen lika väl som i fråga om annan tystnadsplikt och att överprövning skall ske först sedan tvångsmedel har tillgripits.

Enligt min mening föreligger starka skäl att förstärka anonymitetsskyddet på det sätt som har skett i det remitterade förslaget. Ett särskilt skäl att här införa speciella garantier mot att tystnadsplikten bryts är att det på detta område i stor utsträckning överlämnats till domstolarna att dra upp de närmare gränserna för tystnadsplikten. När det gäller andra tystnadsplikter är intressekonflikten löst redan i lagstiftningen. Vad lagrådet har anfört bör alltså inte leda till att det remitterade förslaget frångås.

Något praktiskt behov av att i förevarande sammanhang ta upp frågan om en motsvarande reglering bör införas i andra processrättsliga lagar föreligger inte.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten

De av lagrådet förordade ändringarna i förslaget bör göras. Jag har i denna fråga samrått med chefen för handelsdepartementet.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att antaga de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
1 lag med vissa bestämmelser på tryckfrihetsförordningens område.....	2
2 lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål	3
3 lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756).....	9
4 lag om ändring i lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter.....	13
5 lag om ändring i rättegångsbalken	14
6 lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten	17
7 lag om ändring i lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift	19
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1977-09-29	20
1 Inledning.....	20
2 Den partiella reformen av tryckfrihetsförordningen	21
3 Allmänt om följdlagstiftningen.....	23
4 Upprättade lagförslag	27
5 Specialmotivering.....	27
5.1 Förslaget till lag om medgivande till åtal för vissa tryckfrihetsbrott m. m.....	27
1 §	27
2 §	27
3 §	28
4 §	29
5 §	33
6 §	33
Ikraftträdande	35
5.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1949:164) om rättegången i tryckfrihetsmål	36
1 §	36
1 a §	37
1 b §	39
2, 3, 7, 10 och 13 §§.....	41
11 §	41
Ikraftträdande	42
5.3 Förslaget till lag om ändring i radioansvarighetslagen (1966:756).....	42
1 §	42
5 §	43
7 §	43

8 §	44
9 §	44
9 a §	44
Ikraftträdande	44
5.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1949:165) angående beslag å vissa skrifter	45
5.5 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	45
36 kap. 6 a § och 37 kap. 5 §	45
49 kap. 4 §	46
Ikraftträdande	46
5.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten	47
5.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1949:166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift	47
6 Hemställan	47
7 Beslut	48
<i>Bilaga 1</i> Utredningens lagförslag	49
<i>Bilaga 2</i> De remitterade förslagen	52
Utdrag av lagrådets protokoll 1977-11-02	68
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1977-11-03	82
Innehållsförteckning	87